

Problemi i izazovi roditeljstva potencijalno darovite djece

Ninković, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:823457>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Maja Ninković

Problemi i izazovi roditeljstva potencijalno darovite djece

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Problemi i izazovi roditeljstva potencijalno darovite djece

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Poticanje darovitih

Mentor: dr. sc. Jasna Arrigoni, pred.

Student: Maja Ninković

Matični broj: 0299013592

U Rijeci, srpanj, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Potpis studentice:

Maja Ninković

ZAHVALA

Zahvaljujem svojoj obitelji, dečku i prijateljima koji su mi bili velika podrška kroz cjelokupno fakultetsko obrazovanje pa tako i za vrijeme pisanja ovoga rada. Svakodnevno su me motivirali i ohrabivali što je doprinijelo mom uspješnom završetku fakultetskog obrazovanja.

Također, zahvaljujem i svojoj mentorici, dr. sc. Jasni Arrigoni, koja je uvijek bila dostupna za razgovor i koja mi je uvelike pomogla pružajući svoje savjete, pomoć i razumijevanje.

SAŽETAK

Mnogi smatraju da je odgoj darovite djece vrlo jednostavan zadatak za njihove roditelje jer su takva djeca najčešće samostalnija i naprednija od svojih vršnjaka. To je u većini slučajeva netočno jer se roditelji darovite djece svakodnevno susreću s različitim izazovima i problemima. Ti izazovi proizlaze iz samog darovitog djeteta ali i iz okruženja koje ima važnu ulogu u pružanju podrške roditeljima. Stoga je cilj rada istražiti probleme i izazove roditeljstva potencijalno darovite djece te oblike podrške koje roditelji dobivaju u Hrvatskoj i svijetu. U pregledu istraživanja je prikazano sedam istraživanja koja se bave stavovima roditelja prema darovitosti, njihovom percepcijom podrške koju dobivaju od odgojno – obrazovnih ustanova i stručnjaka te izazovima s kojima se svakodnevno suočavaju.

Ključne riječi: darovita djeca, roditelji, problemi, izazovi, podrška

SADRŽAJ

Sadržaj

1. UVOD	1
2. DAROVITA DJECA I NJIHOVE POTREBE	2
2.1. Što je darovitost?.....	3
2.2. Prepoznavanje darovite djece	5
2.3. Istine i zablude o darovitoj djeci.....	7
2.4. Osobine ličnosti darovite djece	9
2.5. Mogući problemi u ponašanju darovite djece.....	10
2.6. Potrebe darovite djece	11
3. DAROVITO DIJETE I OBITELJ.....	13
3.1. Karakteristike obiteljskog ozračja važne za razvoj darovitosti	14
3.2. Utjecaj roditeljskih stilova na razvoj darovitosti	15
3.3. Poticajno okruženje.....	16
4. ŽIVOT S DAROVITIM DJETETOM	18
4.1. Što roditelji misle o svojoj darovitoj djeci	18
4.2. Problemi i izazovi s kojima se susreću roditelji darovite djece	19
4.3. Odgajanje darovite djece	21
4.4. Kako pomoći svom darovitom djetetu	22
5. OBLICI PODRŠKE RODITELJIMA DAROVITE DJECE	24
5.1. Podrška roditeljima darovitih u svijetu	24
5.2. Podrška roditeljima darovitih u Hrvatskoj.....	25
5.3. Gdje još potražiti pomoć?	27
6. PREGLED ISTRAŽIVANJA	28
6.1. Stavovi roditelja i odgojitelja prema darovitosti djece predškolskog uzrasta.....	28
6.2. Kako roditelji potencijalno darovite djece percipiraju stručnu podršku u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju?.....	29
6.3. Evaluacija bihevioralne roditeljske intervencije za roditelje darovite djece.....	31
6.4. Roditeljstvo iznimnih socio-emocionalnih potreba darovite i talentirane djece: što znamo? 32	
6.5. Roditeljstvo darovite i talentirane djece: koja su ključna ponašanja djeteta i problemi roditeljstva?.....	33
6.6. Istraživanje o utvrđivanju potreba darovitih pojedinaca na temelju roditeljskih stavova....	34
6.7. Izazovi u odgoju darovitog djeteta: Unutarnji čimbenici stresa i otpornosti obitelji.....	35

7. ZAKLJUČAK.....	37
8. LITERATURA.....	39

1. UVOD

Darovitost sa sobom donosi mnogobrojne izazove, kako za djecu, tako i za njihove roditelje. Darovita djeca su djeca s posebnim potrebama, što znači da jednako kao i djeca s teškoćama u razvoju zahtijevaju veliku usredotočenost svoje obitelji. Obitelj ima vrlo važnu ulogu u poticanju darovitosti te je stoga velika odgovornost na roditeljima. Oni se svakodnevno suočavaju sa strahom i zabrinutošću za svoje dijete, s nedostatkom znanja o specifičnim interesima svoje djece i mnogobrojnim pitanjima koje im djeca postavljaju. Također se suočavaju s nerazumijevanjem okoline i nedostatkom odgovarajuće stručne podrške.

Cilj rada je istražiti probleme i izazove roditeljstva potencijalno darovite djece te oblike podrške koje roditelji dobivaju u Hrvatskoj i svijetu. U prvom dijelu rada govori se o darovitoj djeci i njihovim potrebama te o važnosti i utjecaju obitelji na darovitost. Glavni dio rada se odnosi na probleme i izazove roditeljstva potencijalno darovite djece te na oblike podrške roditeljima u Hrvatskoj i svijetu. Nakon toga slijedi pregled istraživanja o stavovima roditelja prema darovitosti, o njihovoj percepciji podrške koju dobivaju od odgojno – obrazovnih ustanova i stručnjaka te o izazovima s kojima se suočavaju.

Razlog odabira ove teme je bio interes za darovitošću i izazovima koje ona donosi roditeljima te nedostatak informacija i znanja o oblicima podrške koje jednoga dana kao buduća odgojiteljica mogu pružiti roditeljima darovite djece.

2. DAROVITA DJECA I NJIHOVE POTREBE

Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe, predškolski odgoj i naobrazba djece s posebnim odgojno - obrazovnim potrebama obuhvaća djecu s teškoćama i darovitu djecu. Također se navodi da darovitoj djeci u dječjem vrtiću treba osigurati provedbu posebnih programa predškolskog odgoja i naobrazbe (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008). Navedeno upućuje na to da darovita djeca imaju svoje specifične potrebe koje je potrebno na vrijeme prepoznati i omogućiti njihovo ostvarivanje. Tu pored odgojitelja i ostalih stručnjaka vrlo važnu ulogu imaju i roditelji koji provode najviše vremena sa svojom djecom i stoga mogu značajno utjecati na njihov razvoj.

„Iskazivanje nekih značajki darovitosti u ranome djetinjstvu, tijekom predškolske dobi kao i na početku školovanja, ni u kojemu se slučaju ne može smatrati sigurnim pokazateljem da će dijete i tijekom svoga kasnijeg života biti darovito, isto kao što se i izostanak iskazivanja darovitosti u ovome uzrastu ne može uzeti kao pouzdan znak da takvo dijete neće kasnije pokazati darovitost u nekom području“ (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998:7). Darovitost predstavlja potencijal i upravo stoga se govori o potencijalno darovitoj djeci jer ona pokazuju različite znakove darovitosti, ali to znači da će svako pametno i znatiželjno dijete postati darovita osoba. Darovitost se razvija uz povoljan utjecaj okoline i zato roditelji trebaju od najranije dobi pratiti svoju djecu kako bi na vrijeme uočili njihove potencijale i osigurali im odgovarajuću podršku (Brašnić, 2019).

Prilikom istraživanja darovitosti djece najčešće se naglasak stavlja na njihove kognitivne sposobnosti, dok se zanemaruju njihove emocionalne i socijalne potrebe. Socio – emocionalni razvoj darovitih najčešće je sličan razvoju tipične djece, ali ponekad može biti čak i ispod prosjeka te je stoga potrebno dodatno posvetiti pažnju ovome aspektu razvoja darovite djece. Zbog nesklada između kognitivnog i socio - emocionalnog razvoja može doći do poteškoća u funkcioniranju darovitog djeteta te stoga treba pravovremeno prepoznati njihove različite razvojne potrebe te im pružiti podršku prilikom savladavanja socio – emocionalnih poteškoća. Prije svega važno je razumjeti što je darovitost i što sve podrazumijeva kako bi se potencijali darovite djece mogli maksimalno razviti (Skupnjak, 2019).

2.1. Što je darovitost?

Kroz povijest su postojala različita shvaćanja darovitosti. U početku se ona shvaćala kao visoka opća intelektualna sposobnost i mjerila se kao kvocijent inteligencije (IQ). S obzirom da su postojali određeni prigovori na takav način shvaćanja darovitosti, ona se počela shvaćati kao opća sposobnost divergentnog mišljenja, odnosno kao izrazita sposobnost produkcije novih ideja. Nakon toga su slijedila shvaćanja darovitosti kao visoke opće ili specifične sposobnosti, kao produktivno – kreativne sposobnosti, kao sposobnosti kvalitetne upotrebe misaonih procesa te kao visoko područno – specifične sposobnosti (Čudina – Obradović, 1990).

Iako postoje mnoge definicije darovitosti jedna od danas najprihvaćenijih je ona koja određuje darovitost preko postignuća. „*Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi*“ (Koren, 1988, prema Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998:15).

Darovitost se može promatrati kao potencijal i produkt. Produkt predstavljaju aktivnosti u kojima su djeca iskazala svoju darovitost na način da su nešto napravila prije, brže, bolje ili uspješnije od svojih vršnjaka, odnosno da su postigla natprosječna postignuća. Na taj način se otkrivaju darovita djeca koja su počela izražavati svoju darovitost, međutim mnoga darovita djeca svojim ponašanjem još ne iskazuju darovitost te postoji rizik da ostanu neotkrivena. Kako bi se darovitost uopće mogla iskazati važno je da pojedinac posjeduje potencijal koji mu omogućuje da razvije svoje sposobnosti te se ta mogućnost naziva potencijalna darovitost. Hoće li potencijalna darovitost preći u produktivnu ovisi prije svega o odgojnim utjecajima i okruženju u kojem dijete odrasta (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998).

Razvoj darovitosti se može usporediti s uzgojem biljaka jer niz činitelja potrebnih za rast i razvoj biljke (klimatski uvjeti, zemljište, svjetlost...) ovisi o tome hoće li kvalitetno sjeme postati kvalitetan plod. Upravo tako i razvoj darovitosti ovisi o nizu čimbenika kao što su rano uočavanje znakova darovitosti, pružanje podrške u razvoju te prihvaćanje djeteta i svih njegovih osobina (Cvetković - Lay, 2002).

Mnogi autori su darovitost pokušali pojasniti izradom grafičkih modela u kojima su vidljive komponente darovitosti i njihov međusoban odnos. Jedan od najpoznatijih takvih modela je Renzullijeva troprstenasta koncepcija darovitosti. Renzulli (Renzulli, 1978, prema Reis i Renzulli, 2010) pojašnjava darovito ponašanje troprstenastom koncepcijom prema kojoj

daroviti pojedinci posjeduju ili su sposobni razviti tri osnovne skupine osobina i primijeniti ih u nekom području ljudske djelatnosti. Tu spadaju iznad prosječno razvijene sposobnosti (opće intelektualne sposobnosti i specifične sposobnosti), osobine ličnosti, odnosno visoka motivacija za rad (specifični interesi, velika usmjerenost cilju, velika radna energija...) i kreativnost (originalnost, inovativnost, drukčija rješenja problema, neiscrpna maštovitost, neuobičajene izjave...). Posebnu vrstu motivacije Renzulli naziva „task commitment“ što predstavlja energiju koju osoba ulaže kako bi izvršila zadatak (Koren, 2013). Darovitost se u nekom specifičnom području aktivnosti iskazuje kroz postojanje ove tri osnovne skupine osobina u tom određenom području. Tako primjerice neki pojedinci iskazuju izrazite sposobnosti, kreativnost i motivaciju za bavljanjem glazbom, neki za bavljenjem likovnom umjetnošću i slično. Navedeno upućuje na to da se darovitost ne sastoji samo od izrazito razvijenih sposobnosti, već i od specifičnih osobina ličnosti te kreativnosti (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998).

U prošlosti se darovitost često povezivala s mentalnim i emocionalnim poteškoćama te se smatrala problemom umjesto prednošću. Terman je svojim istraživanjima pokazao da su daroviti pojedinci često stabilniji od ostalih i da njihova nestabilnost proizlazi iz okoline, a ne darovitosti. Također vjerovalo se da darovite osobe brzo „sagore“ što je u potpunosti suprotno s današnjim spoznajama jer je poznato da se mogućnosti djece mogu i trebaju povećavati s godinama (Yahnke Walker, 2007). Iako darovita djeca mogu imati poteškoće zbog toga što su u određenim područjima razvoja napredniji od svojih vršnjaka, uz prikladnu podršku mogu ostvariti izvanredne rezultate i doprinijeti zajednici te stoga treba cijeniti njihovu darovitost.

Howard Gardner 1983. godine iznosi teoriju višestrukih inteligencija. Prema njemu inteligencija je „*sposobnost rješavanja problema ili oblikovanja proizvoda koji su važni u određenom kulturalnom okruženju ili zajednici*“ (Gardner, 1993, prema Gardner, Kornhaber i Wake, 1999). Gardner izvorno navodi sedam različitih oblika inteligencije, ali napominje da je moguće da ih ima manje ili više od toga. Glavni doprinos njegove teorije je spoznaja da svaka osoba posjeduje specifičnu kombinaciju svih tih inteligencija, a ako se neka inteligencija posebno ističe smatra se da je osoba darovita u tom području. Time se suprotstavlja prethodnom uvjerenju da postoji takozvana opća darovitost (Gardner, Kornhaber i Wake, 1999). Lingvistička inteligencija podrazumijeva izrazitu sposobnost korištenja riječima u usmenom i pismenom obliku, vješto baratanje sintaksom, fonologijom, semantikom, pamćenje informacija i ostalo. Logičko-matematička inteligencija podrazumijeva sposobnost korištenja brojeva, logičkog mišljenja, rješavanja problema te

uspostavljanja uzročno-posljedičnih veza. Prostorna inteligencija se odnosi na dobro snalaženje u prostoru, osjetljivost za boje, oblike, linije te odnose objekata i struktura u prostoru. Tjelesno-kinestetička inteligencija uključuje izražavanje ideja i osjećaja vlastitim tijelom, sposobnost rukovanja i manipuliranja različitim objektima te fizičke vještine kao što su ravnoteža, brzina, fleksibilnost, koordinacija i slično. Glazbena inteligencija podrazumijeva osjetljivost za ritam, melodiju, tempo i intonaciju te sposobnost analiziranja i izvođenja glazbenih oblika. Interpersonalna inteligencija se odnosi na razumijevanje drugih osoba i njihovih osjećaja, dok se intrapersonalna inteligencija odnosi na razumijevanje sebe i svojih osjećaja. Često se navodi i prirodoslovna inteligencija koja podrazumijeva osjetljivost za prirodne pojave te osjećaj povezanosti s biljnim i životinjskim svijetom (Armstrong, 2006).

Osim razumijevanja samog pojma darovitosti vrlo je važno znati i kako prepoznati potencijalno darovitu djecu kako bi se njima i njihovim roditeljima što ranije mogla pružiti odgovarajuća podrška.

2.2. Prepoznavanje darovite djece

Roditelji, ali i odgojitelji se često pitaju kako prepoznati darovitu djecu jer je darovitost vrlo raznolik pojam i tešku ju je odrediti prema nekim čvrstim kriterijima. Upravo zbog toga korisno je slijediti pravilo koje glasi: „*Manje je pogrešno uvrstiti u grupu darovitih i neko nedarovito dijete, nego neko darovito dijete proglasiti nedarovitim i ne osigurati mu daljnje poticaje za razvoj njegove darovitosti*“ (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998:31).

U predškolskoj dobi djeteta roditelji su ti koji pružaju najvažnije informacije o darovitosti djeteta. Unatoč subjektivnosti pokazalo se da su procjene o inteligenciji njihove djece uglavnom točne. Roditelji mogu prvi opaziti znakove darovitosti kod svoga djeteta, već i u prvoj godini djetetova života. Darovito dijete može s posebnim entuzijazmom reagirati na zvukove, boje, oblike ili socijalne situacije iz svoje okoline. Nakon toga slijedi prepoznavanje znakova darovitosti koji upućuju na moguće visoke sposobnosti te identifikacija koja predstavlja stručno utvrđivanje darovitosti (Čudina – Obradović, 1990).

Neki od ranih pokazatelja darovitosti kod djece u dobi od 8 do 36 mjeseci su ti da može strpljivo slušati duže priče, rano pokazuje zanimanje za brojeve i slova, sastavlja slagalice koje su namijenjene starijoj djeci, ima izrazito dobro pamćenje, smisao za humor, brzo i s lakoćom uči, sklono je organizaciji, klasifikaciji i grupiranju stvari te razumije uzročno – posljedične veze. U dobi od treće do sedme godine života dijete se voli igrati riječima, ima

bogat rječnik i ispravno koristi gramatiku, može dugo zadržavati pažnju, ima neuobičajene odgovore i pitanja, vrlo je samostalno, maštovito, razumije tuđe osjećaje, koristi materijale na drugačije načine, sklono je perfekcionizmu i slično (Cvetković - Lay, 2002).

Darovito dijete se razlikuje od svojih tipičnih vršnjaka i po tome što rano sazrijeva, odnosno brže napreduje u nekim područjima od ostale djece. Razlog tome je taj što mnogo brže uči i ovladava vještinama u tim područjima. Darovita djeca uče na različit način od ostale djece jer su uglavnom samostalna i treba im minimalna pomoć odraslih u istraživanju onoga što ih zanima. Također imaju izrazito snažnu unutarnju motivaciju prilikom rada na određenom području interesa. Ta unutarnja motivacija i lakoća kojom uče ih dovodi do visokih postignuća u području kojim se bave (Winner, 1996, prema Cvetković - Lay, 2010).

Važno je razlikovati bistro od darovitog djeteta jer bistro dijete zna odgovore na pitanja, ima dobre ideje, lako uči, uživa u druženju s vršnjacima, poslušno izvršava zadatke, zadovoljno je vlastitim postignućima i slično. Za razliku od toga darovito dijete postavlja pitanja, ima neuobičajene ideje, već zna mnogo toga, preferira društvo odraslih, zadacima pristupa kritički, vrlo je samokritično i slično. Odgojitelji i roditelji će prije uočiti bistru nego darovitu djecu iz razloga što darovita djeca mogu imati probleme u ponašanju ili biti vrlo tiha, povučena i samozatajna te njihova darovitost ne dolazi do izražaja (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998).

Iako postoje opasnosti koje se mogu javiti nakon identifikacije darovitosti kao što su forsiranje i etiketiranje isto tako postoje i opasnosti od neprepoznavanja darovitosti. Djeca koja se najčešće ne prepoznaju kao darovita su djeca s teškoćama u razvoju, zatim djeca iz obitelji koje ne zadovoljavaju njihove socijalne, emocionalne i materijalne potrebe, djeca migranata, djeca kod koje izostaju glavni pokazatelji darovitosti (lako učenje i uspješnost) i darovite djevojčice (Čudina – Obradović, 1990).

Prilikom prepoznavanja darovite djece mogu se javiti određene pogreške koje su povezane uz obiteljski status djeteta, djetetovo ponašanje, djetetovo znanje i djetetov tjelesni izgled. Djeca iz obitelji višeg socio-ekonomskog statusa i djeca čiji roditelji imaju velike ambicije se najčešće precjenjuju, dok se djeca iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa i djeca čiji roditelji nemaju toliko velike ambicije najčešće podcjenjuju. Također se najčešće precjenjuje djecu koja su poslušna, popularna i visoko motivirana za rad, dok se podcjenjuje djecu koja su stidljiva, imaju probleme u ponašanju ili su pak nisko motivirana za rad. Znanje djeteta isto tako utječe na pogreške prilikom prepoznavanja jer ne treba podcjenjivati djecu koja imaju

manje opće znanje, siromašniji rječnik ili ne pokazuju zanimanje za čitanje. To ne znači da ona nisu potencijalno darovita već da jednostavno napreduju vlastitim tempom. Često se precjenjuju i djeca koja su tjelesno naprednija, dok se podcjenjuju djeca koja imaju određene teškoće u razvoju. Teškoća u jednom području djetetova razvoja ne znači nužno i nemogućnost darovitosti u nekom drugom području (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998).

Darovitoj djeci se često postavljaju mnoge dijagnoze prije nego što su prepoznata kao darovita. Razlog tome je taj što stručnjaci ne posjeduju dovoljno znanja i određene karakteristike darovitosti smatraju pokazateljima nekih poremećaja. Iako se kod neke darovite djece i odraslih može pojaviti depresija i anksioznost treba uzeti u obzir i okolinu pojedinca jer u neodgovarajućoj okolini dolazi do pojave takvih stanja (Webb i sur., 2010).

Zbog svega navedenog važno je educirati roditelje, odgojitelje i učitelje o tome kako prepoznati potencijalno darovitu djecu i kako im pružiti odgovarajuću podršku na način da se razviju svi njihovi potencijali, ali i da se zadovolje sve ostale potrebe koje djeca imaju. Neznanje dovodi i do mnogih zabluda o darovitoj djeci zbog čega je također važna edukacija.

2.3. Istine i zablude o darovitoj djeci

Kroz povijest su se javile mnogobrojne zablude o darovitoj djeci, a mnoge od njih su i danas prisutne u društvu. Darovitost je vrlo raznolika i ne postoji jednostavno određenje te je upravo zbog toga ponekad teško utvrditi što je istina, a što ne te koja su djeca uistinu darovita, a koja su bistra ili pod utjecajem ambicija svojih roditelja. Na stvaranje predrasuda o darovitosti utječe još mnogo toga, a neke od najčešćih zabluda prema Cvetković Lay, Sekulić Majurec i Winner (Cvetković Lay, 2010; Cvetković Lay i Sekulić Majurec, 1998; Sekulić Majurec, 1995; Winner, 2005) su:

- Opća darovitost – jedna od glavnih zabluda je da darovita djeca imaju opće intelektualne sposobnosti i da su zbog toga darovita u više područja, odnosno da postoji opća darovitost. To je vrlo rijetko jer će potencijalno darovita djeca najčešće pokazivati specifične sposobnosti u nekom određenom području.
- Talentiranost nije isto što i darovitost – djecu koja imaju visok IQ se naziva darovitima, dok se djecu koja iskazuju izuzetne sposobnosti u umjetnosti, glazbi ili sportu naziva talentiranima. Za takvu podjelu ne postoji čvrsto utemeljenje jer obje skupine djece pokazuju tri osnovna obilježja darovitosti.

- Izuzetan IQ – pretpostavlja se da darovita djeca imaju izrazito visok IQ, međutim IQ testovi mjere samo usko područje sposobnosti, uglavnom matematičke i verbalne sposobnosti. Darovitost se može pokazati i kod osoba koja imaju niži IQ, ali izvanredne sposobnosti u području glazbe ili umjetnosti. Najbolji primjer toga su takozvani idioti savanti koji imaju izrazito nizak IQ i često su autistični ali mogu biti izuzetno daroviti u nekom području.
- Biologija naspram okoline – jedni vjeruju da je darovitost u potpunosti urođena, dok drugi vjeruju da je ona rezultat velikoga rada i truda. Istina je da su darovita djeca rođena s izuzetnim sposobnostima i unutrašnjom motivacijom koja ih navodi da toliko mnogo truda ulažu u određeno područje interesa. Njihova motivacija i usredotočenost su posljedica darovitosti, a ne uzrok.
- Ambiciozni roditelji – neki vjeruju da djeca postaju darovita zbog toga što ih ambiciozni roditelji prisiljavaju na visoka postignuća. Roditelji ne mogu stvoriti darovitost, ali imaju značajnu ulogu u pružanju podrške svome darovitom djetetu. Obično su roditelji ti koji se prilagođavaju potrebama svoje darovite djece.
- Darovita djeca su izuzetno dobrog psihičkog zdravlja – psiholozi su stvorili idealnu sliku darovitog djeteta prema kojoj je ono popularno, lako se uklapa u društvo, vrlo je moralno te je psihički i fizički zdravo. U stvarnosti su darovita djeca najčešće socijalno izolirana jer nemaju mnogo zajedničkih interesa s ostalom djecom. Također mogu biti temperamentni i samozatajni.
- Sva su djeca darovita – iako sva djeca imaju svoje jake i slabe strane postoje djeca koja imaju iznimne sposobnosti u nekom području i upravo zbog toga im je potrebno osigurati obogaćene programe koji zadovoljavaju njihove potrebe. Mišljenje da su sva djeca darovita i da se nitko ne treba posebno isticati dovodi do toga da se darovita djeca dosađuju jer jednostavno ne pripadaju skupini u kojoj se nalaze po svojoj kronološkoj dobi.
- Darovita djeca postaju značajni odrasli – Iako se darovitoj djeci predviđa blistava budućnost mnoga od njih promjene područje interesa ili jednostavno budu iscrpljena prevelikim forsiranjem u djetinjstvu. Teško je predvidjeti smjer života darovite djece jer osim razine sposobnosti na to utječe i osobnost djece, motivacija, okruženje i slično.
- Darovita djeca češće potječu iz obitelji višeg socio-ekonomskog i obrazovnog statusa – socijalni status i razina obrazovanja ne utječu na to hoće li dijete biti darovito ili ne, ali mogu utjecati na to u kolikoj će se mjeri ta darovitost poticati. Roditelji višeg socio-

ekonomskog statusa imaju više mogućnosti za poticanje darovitosti svoje djece i iz tog razloga se ona više ističu od darovite djece iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa.

- Darovita djeca se mogu snaći i bez posebne podrške – s obzirom da darovita djeca imaju izuzetne sposobnosti neki vjeruju da im nije potrebna dodatka podrška kako bi se snašli u životu. To je u potpunosti netočno jer iako u nekom području imaju iznadprosječne sposobnosti u drugome pak mogu biti prosječni ili čak ispodprosječni. Također darovita djeca pripadaju skupini djece s posebnim potrebama što znači da imaju svoje specifične potrebe koje je potrebno zadovoljiti.
- Stručnjaci u području odgoja i obrazovanja znaju što je najbolje za darovito dijete – iako stručnjaci u vrtiću i školi mogu i trebaju uvelike pomoći roditeljima u odgoju darovite djece, roditelji su ti koji najbolje poznaju interese svoga djeteta i zato je njihova uloga od iznimne važnosti.
- Programi za darovitu djecu su „elitni“ – u prošlosti, ali nažalost još i danas postoji mišljenje da su programi za darovitu djecu namijenjeni samo za određenu elitnu skupinu pojedinaca. Na programe za darovite treba gledati kao i na sve ostale programe koji su namijenjeni za djecu s posebnim potrebama te oni predstavljaju njihovu potrebu i pravo.
- Ne treba procjenjivati malu djecu – za dijete je bolje da njegova potencijalna darovitost bude što ranije prepoznata jer će mu se onda ranije i osigurati odgovarajući odgoj i obrazovanje. Starija darovita djeca koja nisu imala odgovarajući odgoj i obrazovanje u ranim godinama kasnije mogu pokazivati različite probleme u ponašanju.

Kako bi se spriječio nastanak ovakvih zabluda o darovitima važno je poznavati neke karakteristične osobine ličnosti darovite djece.

2.4. Osobine ličnosti darovite djece

Iako postoje neke specifične osobine ličnosti koje su karakteristične za darovitu djecu vrlo je rijetko da jedno dijete ima sve navedene karakteristike. U nastavku su navedene samo neke od osobina ličnosti koje se mogu pojaviti kod potencijalno darovite djece.

Napredne intelektualne sposobnosti su prva asocijacija većine ljudi kada se spomenu darovita djeca. One podrazumijevaju oštroumnost, lako shvaćanje novih ideja i pojmova, dobro pamćenje, razumijevanje, sposobnost lakšeg i bržeg učenja i slično. Verbalno umijeće je jedna od najočitijih osobina darovitosti. Ono podrazumijeva pravilno izgovaranje riječi, bogat rječnik, korištenje složenih rečeničnih struktura, rano čitanje, pisanje i slično. Iduća osobina je znatiželja koja se očituje postavljanjem mnogobrojnih pitanja, interesom za različite stvari te

uživanjem u isprobavanju novih stvari. Kreativnost se prepoznaje po upotrebljavanju materijala na drugačije načine, po izrađivanju neobičnih oblika, izmišljanju riječi i slično. Darovita djeca su također puna energije, uvijek su aktivna, trebaju stalnu zanimaciju, koncentrirana su, strastvena te imaju intenzivnu narav. Osim toga imaju sposobnost logičkog razmišljanja, smisao za humor te osjetljivost jer pokazuju empatiju i razvijenu socijalnu svijest (Galbraith, 2007).

Kao osobina ličnosti darovite djece se često navodi i perfekcionizam. Iako mnogi perfekcionizam smatraju negativnim jer podrazumijeva da osoba nikada nije zadovoljna urađenim i da stalno teži savršenstvu on može biti i vrlo koristan jer postavljanje visokih unutarnjih ciljeva dovodi i do visokih postignuća (Cvetković - Lay, 2010). Darovita djeca su i vrlo neovisna te ponekad preferiraju biti sama. Iako se vole družiti s ostalom djecom neće im biti dosadno kada su sama jer to vrijeme mogu posvetiti svojim interesima koje ostala djeca ne razumiju ili ih ne zanimaju (Brašnić, 2019).

Autorica Cvetković - Lay je navela nekoliko primjera sposobnosti darovite djece koje su naveli njihovi roditelji, a jedan od njih glasi: „*Piše od dvije i pol, a poznaje sva slova od tri godine. Zapaža sve oko sebe, znatiželjna je, zanimaju je jezici. U kratkom roku naučila je brojati do 10 i izgovarati lakše riječi na engleskom jeziku. Pamti mjesta, događaje vezane uz obitelj ili iz života. Zanima je kako su nastali Zemlja, Sunce, nebo, zvijezde i čovjek*“ (Cvetković - Lay, 2002:22).

Uz ove karakteristične osobine ličnosti darovite djece često se znaju pojaviti i problemi u ponašanju koji nastaju zbog asinhronog razvoja (primjerice neujednačenosti kognitivnog i socio-emocionalnog razvoja) ili neodgovarajuće okoline.

2.5. Mogući problemi u ponašanju darovite djece

Većina ljudi koja dolazi u kontakt s darovitom djecom očekuje da njihovo ponašanje odgovara njihovim sposobnostima. To u većini slučajeva nije tako jer iz darovitosti mogu proizaći različite osobine koje uzrokuju probleme u ponašanju i socijalizaciji. Iako su darovita djeca naprednija u spoznajnom i jezičnom razvoju od svojih vršnjaka oni su i dalje samo djeca (Cvetković - Lay, 2010).

Najčešći problemi u ponašanju koji se javljaju kod darovite djecu su agresivnost i dosada. Oni se pojavljuju kada je okruženje djetetu nedovoljno zanimljivo, kada se od djeteta traži da uči ono što već zna, kada ga ostala djeca odbacuju iz društva, kada se ne može igrati s ostalom djecom jer nemaju iste interese i slično. S obzirom da su darovita djeca sklona perfekcionizmu

moгу se pojaviti frustriranost i pretjerana osjetljivost kada dijete ne mođe ostvariti ono što je zacrtalo. Razlog tomu je što neke specifične vještine ili sposobnosti (primjerice fina motorika) nisu još dovoljno razvijene i onemogućuju izvršenje cilja. Mođe se pojaviti i „monopoliziranje“ odraslih jer darovita djeca često zaokupljaju pažnju odraslih mnogo više negoli to čine druga djeca. Oni postavljaju brojna pitanja i često se sukobljavaju s odraslima kako bi obranili svoje stavove što odrasli shvaćaju kao neprilagođeno ponašanje (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998).

Kod izrazito darovite djece se često javlja usamljenost jer teško uspostavljaju odnos s ostalom djecom. Zbog toga se opisuju kao povučena, nedruželjubiva, depresivna, nesigurna, nepopularna i slično. „*Druga djeca mogu darovite smatrati mudrijašima, napornima, ulizicama, razmetljivcima, hvalisavcima, previše dominantnima, nepristojnima. Često vršnjaci darovitog učenika smatraju povlaštenom elitom, umišljenim, prekritičnim, osobom koja previše traži i čini preveliki pritisak. Ponekad će daroviti biti odbačeni jednostavno zato jer se "ne znaju igrati", jer ne "shvaćaju fore" ili zato jer su "bezveznjaci i štreberi"*“ (Bakoš i Kovačić, 2013:11). Oni imaju različite interese od svojih vršnjaka i zato traže društvo starije djece, ali tu nastaje problem jer su oni i dalje fizički, socijalno i emocionalno nezreliji od starije djece te ih i ona mogu odbacivati. Iz tog razloga se javlja i sniženo socijalno samopouzdanje jer darovita djeca shvaćaju da su različita i da se ne uklapaju u klasična društva vršnjaka. Zbog nastojanja da se uklope u društvo darovita djeca ponekad djeluju ispod razine vlastitih sposobnosti (Winner, 2005).

Još neki problemi koji se mogu pojaviti u ponašanju darovite djecu su i nestrpljivost, postavljanje neugodnih pitanja, netolerantnost prema drugima, tvrdoglavost, poteškoće u prihvaćanju nelogičnosti, odbijanje rutina, neprilagođenost, obeshrabrenost, odbacivanje poznatog, buntovništvo, smušenost, neorganiziranost, nekonformizam i ostalo (Cvetković - Lay, 2002; Cvetković - Lay, 2010; Yahnke Walker, 2007).

Kako bi se navedeni problemi spriječili ili umanjili važno je na vrijeme prepoznati i zadovoljiti specifične potrebe darovite djece.

2.6. Potrebe darovite djece

Kao što je već prethodno navedeno darovita djeca imaju svoje specifične potrebe koje su povezane s njihovim specifičnim osobinama ličnosti. Potrebno je da roditelji i odgojitelji što ranije prepoznaju te potrebe i osiguraju njihovo zadovoljavanje kako bi se darovita djeca mogla

nesmetano razvijati i ostvariti sve svoje potencijale. U nastavku su navedene neke osnovne potrebe darovite djece.

S obzirom da su darovita djeca ipak samo djeca imaju se potrebu družiti s vršnjacima prema kronološkoj dobi. Iako su im neke sposobnosti iznimno razvijene oni i dalje imaju puno toga zajedničkog sa svojim vršnjacima i iz tog razloga imaju potrebu za njihovim društvom i prihvaćanjem. Također važno je da darovita djeca nauče prihvaćati manje sposobnu djecu. Kako se darovita djeca ne bi osjećala drugačije i čudno u skupini s vršnjacima potrebno im je osigurati i društvo vršnjaka prema intelektualnoj dobi s kojima dijele slične interese i sposobnosti. Darovitoj djeci treba osigurati obogaćene i proširene odgojno – obrazovne programe koji će im omogućiti diferencijaciju sadržaja rada i individualizaciju načina rada. Također imaju potrebu za neovisnošću u učenju i izazovima te im stoga treba osigurati posebne sadržaje i aktivnosti u kojima će moći samostalno učiti, istraživati, eksperimentirati i slično. Darovitoj djeci treba osigurati i programe kojima se potiče njihov cjelokupni razvoj kako bi se izbjegao rizik da se neke sposobnosti posebno razviju, a ostale ostanu nedovoljno razvijene (Cvetković - Lay i Sekulić Majurec, 1998).

Betts i Neihart (Betts i Neihart, 1998, prema Cvetković - Lay, 2010) navode potrebe različitih tipova darovite djece. Uspješno darovito dijete ima potrebu da uočava svoje, ali i tuđe nedostatke, da preuzima rizik, istražuje, bude samostalno i slično. Darovito dijete koje izaziva ostalu djecu ima potrebu da dolazi u interakcije s drugom djecom, da razvije fleksibilnost, samokontrolu, da prihvaća ostalu djecu i ostalo. „Blokirano“ darovito dijete ima potrebu prihvatiti sebe, svoje sposobnosti i emocije. Darovito dijete koje se smatra „otpadnikom“ treba dobiti odgovarajuću podršku i pomoć te razvijati svoje vještine slično kao i dvostruko etiketirano darovito dijete. Samostalno darovito dijete treba pak dobiti povratnu informaciju o svome radu i podršku prilikom preuzimanja rizika.

S obzirom da specifične potrebe darovite djece treba prepoznati i zadovoljiti što ranije tu veliku ulogu ima obitelj kao prva zajednica u koju dijete dolazi i u kojoj raste i razvija svoje potencijale.

3. DAROVITO DIJETE I OBITELJ

Iako se često pretpostavlja da je odnos između obitelji i darovitog djeteta jednosmjernan te da je obitelj ta koja određuje sudbinu djeteta, to nije točno jer darovito dijete uvelike utječe na obiteljsku atmosferu. S obzirom da su darovita djeca djeca s posebnim potrebama ona zahtijevaju veliku usredotočenost obitelji, jednako kao i djeca s teškoćama u razvoju. Također je važno naglasiti da obitelj ne može stvoriti darovito dijete isto kao što ne postoje idealne obitelji za odgoj darovite djece, ali obitelj ima vrlo važnu ulogu u poticanju darovitosti stvarajući optimalno obiteljsko ozračje (Cvetković - Lay, 2010).

Darovito dijete predstavlja velik izazov svojoj obitelji. Iako se roditelji ponose svojim djetetom ponekad je vrlo teško zadovoljiti njegove specifične interese, zadržati svoj autoritet te skladne odnose u obitelji, pogotovo ako se u obitelji nalaze i djeca koja nisu darovita. Darovito dijete često ima poseban položaj u svojoj obitelji koji je uvjetovan njegovim sposobnostima, posebnim potrebama, dobi, spolom i ostalim. Darovita djeca su najčešće prvorođenci koji već time zauzimaju poseban položaj jer im roditelji od samoga početka posvećuju puno pažnje i poticaja. Kasnije rođena djeca su više u društvu ostale djece i time dobivaju manje poticaja od odraslih. Ovo može rezultirati osjećajem ogorčenosti i ljubomore kod braće i sestara darovitog djeteta. Obiteljska struktura i međudnosi su izrazito važni za kvalitetan razvoj darovitog djeteta i ostvarivanje svih njegovih potencijala (Winner, 2005). Najpoželjnijim obiteljima za poticanje darovitosti se smatraju one obitelji u kojima prevladava opuštena atmosfera koja prihvaća raznolika djetetova postignuća, a ne samo akademski uspjeh. Obitelj treba djetetu pružiti ljubav, toplinu doma i skrb te odgovarajuće poticaje i očekivanja za optimalni razvoj darovitosti (Cvetković - Lay, 2010).

Csikzentmihaly (Csikzentmihaly, 1993, prema Cvetković - Lay, 2010) navodi četiri tipa obitelji:

- Razlikovne obitelji – osiguravaju dovoljno intelektualnih poticaja, ali nedostaje emocionalne podrške
- Integrirajuće obitelji –osiguravaju dovoljno emocionalne podrške, ali nedostaje intelektualnih poticaja
- Složene obitelji – osiguravaju dovoljno intelektualnih poticaja i emocionalne podrške
- Jednostavne obitelji – nedostaje i intelektualnih poticaja i emocionalne podrške

Pokazalo se da su djeca iz složenih obitelji naj sretnija i da ostvaruju visoka postignuća u područjima svojih interesa. Nažalost nemaju sva darovita djeca sreću odrasti u takvim obiteljima. Mnogi daroviti pisci, glazbenici, slikari ili glumci su doživjeli neku vrstu obiteljske traume kao što je primjerice smrt roditelja, siromaštvo, razvod roditelja, zlostavljanje ili slično. Iz tog razloga se takva djeca od samoga početka osjećaju drugačijima od ostalih, povlače se u sebe i pronalaze više vremena za svoj kreativni rad. Također je poznato da društvo i danas mnogo više cijeni akademska postignuća nego postignuća u nekim umjetničkim područjima (Cvetković - Lay, 2010).

Obiteljsko ozračje ima velik utjecaj na razvoj darovitosti i može značajno utjecati na to hoće li potencijalna darovitost prerasti u produktivnu.

3.1. Karakteristike obiteljskog ozračja važne za razvoj darovitosti

Winner (2005) navodi šest karakteristika obiteljskog ozračja u kojima odrastaju darovita djeca:

- Poseban položaj u obitelji – darovita djeca u svojoj obitelji imaju poseban položaj i najčešće su prvorođenci ili jedinci. Upravo zbog toga u ranim godinama primaju više poticaja od odraslih osoba za razliku od djece koja su kasnije rođena i više se druže s ostalom djecom.
- Obogaćena okolina – darovita djeca najčešće odrastaju u obogaćenom okruženju koje je prepuno raznolikih i zanimljivih poticaja. Takva okolina potiče razvoj djetetove potencijalne darovitosti.
- Obitelj usmjerena na dijete – roditelji posvećuju svu svoju energiju i vrijeme na poticanje darovitosti svoje djece u određenom području interesa. Oni osiguravaju odgovarajuće poticaje, vježbe i rad sa stručnjacima kako bi njihovo dijete razvilo sve svoje urođene potencijale.
- Postavljanje visokih standarda i pružanje primjera – roditelji su ti koji pružaju primjer i postavljaju visoke standarde te imaju visoka očekivanja od svoje djece. Tu postoji opasnost od „sagorijevanja“ djeteta ako roditelji previše forsiraju svoje dijete.
- Omogućavanje samostalnosti – pokazalo se da su za poticanje darovitosti najbolje autoritativne obitelji koje prenose svojoj djeci moralne standarde, ali poštuju njihovu samostalnost.

- Visoka očekivanja i stimulacija te njega i podrška – za poticanje i dalji razvoj djetetove darovitosti je važno da obitelj pruža djetetu ljubav, toplinu, osigurava odgovarajuće poticaje te ima visoka očekivanja ali ne forsira dijete.

Karnes (Karnes, 1983, prema Čudina Obradović, 1990) također navodi važnost obiteljskog ozračja koje mora zadovoljiti potrebe darovitog djeteta za ljubavlju i osjećajem sigurnosti, za mnogobrojnim iskustvima, za uspjehom te za osjećajem odgovornosti i samostalnosti. Ako ove potrebe nisu zadovoljene djetetu će nedostajati osjećaj vlastite vrijednosti što će pak utjecati na njegovu motivaciju i ostvarivanje urođenih potencijala. Obitelj također mora imati pozitivne stavove prema znanju, učenju i obrazovanju, imati visoka očekivanja od djece, ali i sebe, pokazivati interes za dječji uspjeh i stalno ga ohrabrivati te koristiti demokratske metode discipliniranja. Na to uvelike utječe i roditeljski stil jer pojedini stilovi mogu vrlo pozitivno ili negativno utjecati na razvoj darovitosti.

3.2. Utjecaj roditeljskih stilova na razvoj darovitosti

Karnes, Shwedel i Steinberg (Karnes, Shwedel i Steinberg prema Alvino, 1995) proveli su istraživanje u kom su nastojali ispitati razlike u roditeljskim stilovima između roditelja darovite djece i roditelja tipične djece. Rezultati su pokazali da roditelji darovite djece više čitaju svojoj djeci i tako potiču njihov govorni razvoj. Svi roditelji su vodili svoju djecu na različite aktivnosti za djecu, međutim roditelji darovite djece se nisu ograničavali na aktivnosti za određene dobne skupine. Iako su svi roditelji razgovarali sa svojom djecom o osjećajima, roditelji darovite djece su dodatno koristili pohvale kako bi podigli djetetovo samopouzdanje. Roditelji darovite djecu su također bili više zainteresirani za obrazovanje svoga djeteta i usmjeravali su ga različitim znanstvenim karijerama. Roditelji darovite djece su isticali intelektualne sposobnosti svoje djece, dok su roditelji tipične djece bili zadovoljniji socijalnim i psihomotoričkim vještinama svoje djece. Veći broj roditelja tipične djece je kao tehniku discipliniranja koristio fizičko kažnjavanje.

McGuffog (McGuffog, 1985, prema Alvino, 1995) navodi četiri roditeljska stila koja mogu negativno utjecati na razvoj darovitosti:

- Previše kritični roditelji – takvi roditelji od djeteta imaju nerealna očekivanja te se zbog toga dijete osjeća da nikada nije dovoljno dobro. Takvi roditelji se trebaju usredotočiti na jake strane svoje djece i naučiti ih cijeniti.

- Previše dominantni roditelji – takvi roditelji donose sve odluke umjesto djeteta čime se zadovoljavaju njihove potrebe i želje, a ne potrebe i želje djeteta. Takvi roditelji se trebaju zapitati što zapravo njihovo dijete treba i želi.
- Previše savjesni roditelji – roditelji koji svo slobodno vrijeme djeteta ispunjavaju različitim aktivnostima i sadržajima. Takvi roditelji trebaju uvidjeti važnost slobodnog, nestrukturiranog vremena i slobodne igre.
- Previše opušteni roditelji – roditelji koji ne postavljaju nikakve granice i ne discipliniraju svoje dijete. Takvi roditelji moraju naučiti uspostaviti ravnotežu između neovisnosti i discipline.

Baumrind (Baumrind, 1971, prema Feldman i Piirto, 2002) pak navodi da postoje tri roditeljska stila: autoritarni, autoritativni i dopuštajući. Iako se u svakom od njih mogu razviti darovita djeca, autoritarni najnegativnije utječe na razvoj darovitosti jer su djeca najčešće pod prevelikim pritiskom roditelja.

Iz navedenog možemo zaključiti da je najbolji roditeljski stil za poticanje darovitosti, ali i općenito onaj koji uključuje pružanje ljubavi i podrške djetetu, davanje konkretnih pohvala te osiguravanje različitih poticajnih materijala i iskustava. Uz sve to potrebno je dati djetetu slobodu i samostalnost, ali i disciplinu koja će se provoditi na prikladan način i koju će dijete razumjeti. Osim toga važno je da roditelji osiguraju i poticajno okruženje u kojem će dijete moći nesmetano razvijati svoje potencijale.

3.3. Poticajno okruženje

Koliko je okruženje važno govori i Elkindova (Elkind, 1981, 1987, prema Alvino, 1995) izjava da je glavna prednost koju roditelji mogu dati svojoj djeci od samoga rođenja obogaćeno okruženje. On smatra da okruženje treba biti bogato različitim podražajima koji pobuđuju sva osjetila. Obitelj treba osigurati djetetu složena i izazovna, ali smisljena iskustva u okruženju te mu dati povratnu informaciju. Mogu se koristiti različite zagonetke, otvorena pitanja i igre koje predstavljaju izazov i pobuđuju interes djece. Rajović (2010) navodi primjere zagonetki koje će djecu potaknuti na razmišljanje kao što su: „Koja je to lopta koju nitko ne može dohvatiti?“ ili „Lasta je, gavran nije, ptica je, roda nije. Što je to?“ i slično. Cvetković - Lay i Pečjak (2004) u svom Priručniku s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja navode različite zadatke u kojima se od djeca traži kreativno mišljenje potaknuto okruženjem i svakodnevnim situacijama. Primjerice zadatak „Neobična uporaba običnih predmeta“ u kojem je potrebno razmisliti o svim načinima na koje se može koristiti jedna kada, štap, konopac, stare cipele i slično. U zadatku

„Neobične problemske situacije“ se pak traži da djeca nacrtaju Zemlju bez sile teže ili kuću pod morem te kako bi bilo živjeti u njoj.

Poželjno je u obiteljskom domu urediti jedan dio prostora kao što je primjerice spavaća soba djeteta ili pak dvorište gdje je uvijek dostupan raznolik materijal organiziran po vrsti ili funkciji. Djeci do tri godine će možda trebati pomoć s određenim materijalom dok će starija djeca samostalno istraživati. Osim različitih knjiga, likovnog pribora i igračaka u dječju sobu se svaki tjedan može postaviti određena tema kao što je primjerice magnetizam, gdje će djetetu biti ponuđeni materijali kao što su magneti, spajalice, kompas i slično. Djetetu također treba čitati priče i pustiti ga da ih samo dovršava, zatim pomoću lutaka može prepričavati priče ili osmišljavati nove te dijete treba voditi na različita mjesta kao što su kazališta, kina, muzeji i slično. Na taj način djetetu se omogućuje da istražuje različita područja i odabere ono što ga posebno zanima. U kući ili na otvorenom se može odrediti jedno mirno mjesto koje će služiti kao psihološki sigurno utočište gdje dijete može barem jednom dnevno na neko vrijeme otići i opuštat se ili razmišljati na miru (Alvino, 1995).

Osim poticajnog prostorno – materijalnog okruženja vrlo je važno i poticajno socio – emocionalno okruženje djeteta. Roditelji mogu utjecati na razvoj darovitosti, ali i na samopouzdanje djeteta putem onoga što im govore i načina na koji reagiraju na njihova postignuća. Važno je pohvaliti i proces, a ne samo rezultat procesa jer se time pokazuje interes za djetetove misli i osjećaje te se smanjuje djetetov stres oko uspješnosti rezultata. Također treba naglašavati zadovoljstvo djeteta komentarima poput „Trebaš biti ponosan na sebe“ i slično. Djeci ne treba nuditi vanjske nagrade nakon nekog postignuća jer im je njihovo unutarnje zadovoljstvo dovoljna nagrada. Također treba davati konkretne pohvale koje pokazuju da roditelj primjećujete trud svog djeteta. Izjave roditelja trebaju biti podržavajuće, pozitivne i prikladne te roditelji trebaju imati razumijevanja za neobična pitanja, izjave i načine razmišljanja (Alvino, 1995).

Unatoč velikom trudu roditelja život s darovitim djetetom može biti vrlo izazovan te odgajanje takve djece može biti vrlo zahtjevno i iscrpljujuće za roditelje.

4. ŽIVOT S DAROVITIM DJETETOM

Mnogi smatraju da je darovitu djecu lako odgajati jer su vrlo samostalna, naprednija od svojih vršnjaka u nekim područjima i ostvaruju visoka postignuća te da su pravi dar svojim roditeljima i da oni nemaju nikakve poteškoće s njima. To je nažalost u potpunosti suprotno realnosti s kojom se svakodnevno susreću roditelji darovite djece. Vrlo je malen broj onih roditelja koji nemaju nikakvih poteškoća sa svojim darovitim djetetom. Većina njih se susreće sa strahom i zabrinutošću za svoje dijete, s nedostatkom znanja o područjima interesa svojeg djeteta, s nedostatkom stručne podrške i razumijevanja okoline, dok neki pak previše forsiraju svoju djecu i imaju nerealna očekivanja od njih. Upravo stoga važno je govoriti ne samo o problemima na koje nailaze darovita djeca, već i njihovi roditelji te im pružiti odgovarajuću pomoć i podršku te razumijevanje okoline. Kako bi to bilo moguće prije svega treba saslušati roditelje i razumjeti njihovu perspektivu.

4.1. Što roditelji misle o svojoj darovitoj djeci

Koliko darovita djeca mogu biti zahtjevna tijekom svog odrastanja govore i neke od izjava roditelja. „*Potvrđeno je da je darovit, naučili smo njegove snage i ono malo slabosti, proučili literaturu i postalo je lakše - jer smo sebi priznali da je on dijete s posebnim potrebama. Naša čupavost, umor, odbijanje izlazaka s prijateljima konačno je dobila službeno ime. Roditelji darovitog djeteta*“ (Bakoš i Kovačić, 2013:3). Kada se roditelje upitalo što im najviše smeta u ponašanju njihovog djeteta naveli su da je to nestrpljivost, brzopletost, agresivnost, tvrdoglavost, hiperaktivnost, prevelika osjetljivost, svadljivost, neposlušnost i slično (Cvetković - Lay, 2002). Situacije koje su posebno zbunjivale roditelje i zadavale im muke su bile vezane uz količinu pitanja i aktivnosti te traženje velikog angažmana i pažnje. Roditelji također navode da je odgoj njihove djece mnogo naporniji od odgoja prosječne djece. „*Da napornije je i zato što prepoznaje sve postupke kojima pokušavam ispraviti njegovo nepoželjno ponašanje i onda ih izbjegava, ne surađuje. O stvarima koje ga zanimaju traži mnogo detaljnije odgovore nego što ja očekujem. Istodobno je i jednostavnije jer brzo shvaća objašnjenja i ne treba mu ponavljati*“ (Cvetković - Lay, 2010:55). Međutim važno je naglasiti da nije sve tako crno jer roditelji navode da ih posebno veseli kada vide koliko njihova djeca brzo i lako uče te kada vide radost na njihovom licu prilikom uspješno obavljenog zadatka (Cvetković - Lay, 2010). U nastavku su navedeni neki od najčešćih problema i izazova s kojima se susreću roditelji darovite djece.

4.2. Problemi i izazovi s kojima se susreću roditelji darovite djece

Roditelji su ti koji najčešće prvi uočavaju darovitost svoga djeteta i prema tome prilagođavaju svoj način života. Ponekad je roditeljima teško razumjeti zašto je njihovo dijete takvo kakvo je te mnogi roditelji prvo posumnjaju u neku teškoću i ne znaju kako se ponašati. S obzirom da dijete može biti darovito u više različitih područja to zahtjeva i veću fleksibilnost roditelja. Svaki oblik darovitosti ima i svoj specifičan utjecaj na roditeljstvo, primjerice dijete koje je darovito u području glazbe zahtjeva od roditelja kupovanje glazbenih instrumenata, vođenje na koncerte, pohađanje glazbene škole i slično. U obiteljima u kojima se nalaze izrazito darovita djeca obično jedan ili oba roditelja u potpunosti posvete svoj život pružanju podrške svome djetetu. Također ima mnogo toga zajedničkog u roditeljstvu djece s teškoćama u razvoju i roditeljstvu darovite djece, međutim mnogi smatraju da prioritet za potporu trebaju biti djeca s teškoćama. Upravo zbog toga u nekim zemljama se darovitost smatra odgovornošću djeteta i njegove obitelji te razvoj potencijala darovitog djeteta ovisi isključivo o trudu i vještinama roditelja. Roditelji se susreću i s nedostatkom podrške za njihovu djecu jer čak i u zajednicama koje imaju dugu tradiciju podrške darovitim programi su rijetko dostupni za djecu svih dobnih skupina, a posebno najmlađu djecu. Većina programa započinje tek u osnovnoj školi, što je prekasno ako uzmemo u obzir da darovitost treba otkriti i poticati što ranije. Također društvo je više orijentirano na akademska postignuća i takozvanu opću darovitost što znači da će roditelji djece koja su darovita u nekom specifičnom području dobiti mnogo manje podrške, informacija i smjernica (Feldman i Piirto, 2002).

Roditelji se susreću i s problemom točne procjene djetetovih mogućnosti jer testovi ponekad nisu dovoljno razvijeni i ne mogu obuhvatiti izrazito darovitu djecu. Nakon što se potvrdi da su im djeca darovita roditelji najčešće osjećaju veliku odgovornost, strah i zabrinutost vezano uz to hoće li uspjeti zadovoljiti djetetove potrebe, kakva će biti budućnost njihove djece te im treba neko vrijeme da se prilagode na novi način života. Velik stres roditeljima predstavlja i pronalazak odgovarajućih škola i programa za djecu te troškovi vezani uz različite interese, programe, mentore i slično. Obrazovna pravila, kao što je primjerice dob upisa u školu, često sprječavaju napredovanje djece te se roditelji moraju boriti kako bi promijenili zakone ili se pak moraju preseliti tamo gdje im je pružena veća podrška. Općenito život s darovitom djecom nije lagan jer mogu biti izrazito osjetljiva, puna energije i svadljiva što jako umara roditelje. Dodatnu teškoću roditeljima predstavlja i nedostatak razumijevanja okoline koja smatra da roditelji pretjeruju i samo hvale svoju djecu (Silverman i Kearney, 1989).

Ponekad u obitelji može doći i do poremećaja obiteljskih odnosa, odnosno promjena u ulogama između roditelja i djece. S obzirom da je darovito dijete vrlo zrelo u nekim područjima može preuzeti autoritativnu ulogu, odnosno ulogu „trećeg roditelja“. Roditelji postaju žrtve manipulacije svoje darovite djece jer su takva djeca mnogo vještija u manipuliranju od svojih vršnjaka. Roditelji su često oduševljeni sposobnostima svoje djece te im nastoje biti više prijatelji nego roditelji ili pak njihove metode discipliniranja nisu dovoljno učinkovite. Iz tog razloga djeca počinju sebe poistovjećivati s odraslima, a roditelji teško uspijevaju zadržati kontrolu nad njima. Također zbog prevelike subjektivnosti roditelji mogu zanemarivati problematična ponašanja svoje djece i opravdavati ih darovitošću. Darovitost nije opravdanje za neprimjereno ponašanja te je potrebno da roditelji realno sagledaju svoje dijete i preusmjere postupke koji izazivaju probleme. Problemi se mogu javiti i u odnosu između majke i oca ako oni imaju različite stavove o odgoju svoga djeteta. Darovito dijete će vrlo brzo uočiti njihovo neslaganje što lukavo može iskoristiti okrećući roditelje jedno protiv drugoga. Najbolji primjer toga je kada dijete kaže „Tata mi je dopustio to, zašto ti ne želiš?“ što kod drugog roditelja izaziva tjeskobu i nelagodu (Webb i sur., 2010). Tu se pak za roditelja javlja problem discipliniranja i postavljanja granica jer roditelji ne znaju trebaju li tretirati svoje dijete kao dijete ili kao odraslu osobu. Kod braće ili sestara darovitog djeteta se može pojaviti osjećaj manje vrijednosti, zanemarenosti i ljubomore jer su roditelji previše fokusirani na darovito dijete. Javlja se međusobno natjecanje kako bi dobili pozornost roditelja, ali to najčešće dovodi do poremećaja skladnih odnosa u obitelji te osjećaja nemoći i „rastrganosti“ roditelja. Darovito dijete zahtjeva mnoge promjene u životu svojih roditelja na koje oni pristaju iz ljubavi i brige za svoje dijete, često žrtvujući vlastito slobodno vrijeme i interese (Čudina Obradović, 1990). Upravo zbog toga je važno da roditelji shvate da trebaju pronaći vremena i za sebe, barem pola sata ili sat vremena dnevno. U tom vremenu se mogu opustiti, posvetiti svome hobiju, družiti se s prijateljima ili slično. Važno je da roditelji brinu i za sebe kako bi mogli biti spremni na sve izazove koje donosi roditeljstvo darovite djece (Galbraith, 2007).

Neki roditelji nakon što otkriju da su im djeca darovita počinju živjeti kroz njihova postignuća i imati nerealna očekivanja od njih. Oni djeci prenose svoju motivaciju i želju za uspjehom vjerujući da je to u njihovom najboljem interesu i ne shvaćaju da nešto pogrešno rade. Takvi roditelji postaju previše nametljivi i forsiraju svoju djecu zanemarujući njihove stvarne mogućnosti, interese i inicijative. Problem koji se javlja u ovom slučaju je taj što roditelji primjećuju djetetove sposobnosti te su visoko motivirani da ih razviju, ali ne znaju kako to učiniti na pravilan način. Zbog toga dolazi do prisila, nagrada, emocionalnih ucjena i slično.

Važno je da roditelji shvate razliku između odgovarajućeg poticanja razvoja darovitosti i nametljivosti, odnosno uplitanja u život djeteta. Ono što dijete ostvari ili ne ostvari pripada samo njemu i važno je to poštivati (Čudina Obradović, 1990).

Alvino (Alvino, 1985, prema Feldman i Piirto, 2002) također navodi neke od najčešćih problema s kojima se susreću roditelji darovite djece: strahopoštovanje i strah od vlastite djece i njihove darovitosti, ekonomski teret, izjednačavanje verbalne zrelosti s društvenom zrelošću, problemi s ostalom djecom u obitelji, stres, vršnjački odnosi, samopoštovanje te pronalazak odgovarajuće škole i programa.

Zbog svega navedenog odgajanje darovitog djeteta nije nimalo lagan zadatak za roditelje i zahtjeva puno truda i strpljenja.

4.3. Odgajanje darovite djece

Kao što je već i navedeno odgajanje darovite djece može biti pravi izazov za roditelje, ali je nužno kako bi dijete ostvarilo socio – emocionalnu zrelost. Discipliniranjem se dijete uči unutarnjoj samokontroli te usvaja vrijednosti i standarde kulture u kojoj živi. Za darovitu djecu je to posebno važno kako bi razvili toleranciju za svoje, ali i tuđe mogućnosti i potrebe. Važno je da roditelji postave jasna, razumljiva pravila, očekivanja i ograničenja koja djetetu predstavljaju putokaze prema poželjnom ponašanju. Iako će svako dijete testirati granice važno je da osjete posljedice svojih postupaka prilikom kršenja postavljenih granica. Također je poželjno da djeca osjete prirodne posljedice vlastitih postupaka. Ponekad je to mnogo korisnije od discipliniranja jer roditelj tu ima ulogu podržavanja i komentiranja postupaka umjesto „kažnjavanja“. Ograničenja ne smiju biti prevelika i sputavati dijete u njegovom normalnom razvoju, ali trebaju biti dosljedna i roditelji ih se trebaju pridržavati. Roditelji mogu zajedno s djetetom odrediti granice koje će dijete razumjeti i u kojima će vidjeti osobnu korist. Također je poželjno ponekad nagraditi dijete za njegovo dobro ponašanje. Iako je roditeljima, kao i djeci, vrlo teško jasno razmišljati pod utjecajem jakih emocija potrebno je prvo ovladati svojim osjećajima pa tek onda disciplinirati. Također je važno djeci omogućiti izbor čime im roditelji poručuju da ih poštuju (Cvetković - Lay, 2010).

Cvetković - Lay (2002) također navodi da su dva glavna čimbenika za odgajanje psihički zdravog djeteta ta da dijete zna da je voljeno, ali i da zna „pravila igre“. To znači da se djetetu mora pokazati ljubav tako što će roditelj naći vremena za dijete, svoje pohvale ili kritike usmjeriti na konkretne situacije, prilagoditi zadatke djetetovim sposobnostima te pokazati

djetetu da se njegovo mišljenje poštuje. Osnovna dva pravila koja roditelji trebaju naučiti svoju djecu su ta da ne smiju povrijediti sebe niti druge kao i to da ne smiju uništavati svoje niti tuđe stvari. Roditelji koji uspješno discipliniraju svoje darovito dijete znaju da su oni djetetov uzor, pomažu djetetu da osjeti odgovornost za vlastite postupke, iskreni su, izbjegavaju pretjerano uplitanje u djetetov život, dopuštaju djetetu greške, postavljaju ograničenja, naglašavaju pozitivno te uvijek komuniciraju.

Iako je pretjerano uplitanje u djetetov život pogrešno, komuniciranje je izrazito važno jer roditelji trebaju znati što njihova djeca rade u slobodno vrijeme, s kim se druže, upoznati roditelje njihovih prijatelja te biti spremni otvoriti svoj dom. Također se mogu povezati s drugim roditeljima darovite djece ili uključiti u klubove i organizacije koje nude podršku roditeljima (Yahnke Walker, 2007).

Također je važno da se roditelji educiraju i o načinima na koje mogu pomoći svojoj darovitoj djeci i time olakšati život njima, ali i sebi.

4.4. Kako pomoći svom darovitom djetetu

O roditeljima ovisi koliko će vremena, truda i energije uložiti u to da pomognu svome darovitom djetetu da ostvari svoje potencijale, ali i da se razvije u psihički stabilnu osobu. Prvo što roditelji mogu i trebaju napraviti kada posumnjaju da je njihovo dijete darovito je to da zatraže stručnu procjenu darovitosti djeteta. Nakon toga ako se utvrdi da je dijete zaista darovito trebaju mu osigurati različite doživljaje, priliku da se druži s vršnjacima po dobi ali i po sposobnostima, komunicirati s roditeljima druge darovite djece, potražiti stručnu pomoć, pretraživati stručnu literaturu i slično (Brašnić, 2019).

Vrlo je važno da roditelji pomognu djetetu razviti pozitivnu sliku o sebi time što će ga potaknuti da prihvati svoje različitosti kao nešto pozitivno i kao dio svoje ličnosti. Zbog toga roditelji trebaju iskazivati ponos i odobravanje, ohrabrivati različite interese djeteta, koristiti nagrade na pravilan način te nikako očekivati savršenstvo ili pak uspoređivati s drugom djecom (Cvetković - Lay, 2002).

Roditelji trebaju omogućiti svome djetetu raznolike materijale i situacije, voditi ga na različita mjesta, bilježiti njegov uspjeh, pomoći mu uvježbati društvene vještine, naučiti ga kako da bude dobar slušač, podržavati i ohrabrivati kreativnost, pronaći mentora, otvoreno razgovarati o osjećajima i ostalo. Mnogi roditelji se pitaju trebaju li nakon identifikacije reći svome djetetu da je darovito. Odgovor je da jer darovita djeca najčešće osjećaju da su drugačija, ali ne znaju

zašto. Kako se dijete zbog toga ne bi osjećalo nelagodno i manje vrijedno treba mu reći da je darovito i zašto je to pozitivna stvar čime će roditelji pomoći svome djetetu da prihvati sebe i svoje različitosti (Galbraith, 2007).

Roditelji također mogu pomoći svom darovitom djetetu da pronađe prijatelje tako što će ga upisati u različite klubove za posebne interese ili programe koje pohađaju djeca sličnih sposobnosti. Na takvim mjestima dijete može upoznati drugu djecu sa sličnim interesima i sposobnostima te ostvariti prijateljstva. Ono što roditelji još mogu učiniti je to da se educiraju o obilježjima, potrebama i problemima svoje djece te da se zalažu za odgovarajuće usluge i osposobljene stručnjake za rad s darovitima (Yahnke Walker, 2007).

Ovo su samo neki od načina na koje roditelji mogu pomoći svojoj darovitoj djeci, međutim postavlja se pitanje što je s njima jer koliko god je pomoć i podrška potrebna darovitoj djeci toliko je potrebna i njihovim roditeljima.

5. OBLICI PODRŠKE RODITELJIMA DAROVITE DJECE

S obzirom na navedene izazove i poteškoće s kojima se susreću roditelji darovite djece nužno im je osigurati odgovarajuću podršku. Nažalost većinom „teret“ darovitosti pada na roditelje i smatra se samo njihovom odgovornošću iako je briga za darovite odgovornost društva jer će se potencijalno darovita djeca uz odgovarajuću podršku razviti u darovite pojedince koji mogu uvelike doprinijeti društvu. Također odgovarajuća podrška roditeljima doprinosi smanjenu stresa, brige i strahova vezanih uz njihovu djecu.

Roditelji su uglavnom nezadovoljni podrškom školskog sustava koju dobivaju njihova djeca, ali i oni. Roditelji smatraju da bi obitelji i škole trebale više surađivati prilikom identifikacije darovitosti i planiranja aktivnosti za djecu, da bi roditelji i učitelji trebali više komunicirati te da bi se trebala podignuti razina svijesti o tome da i darovita djeca imaju svoje posebne potrebe (Kaufman i Sexton, 1983, prema Cvetković - Lay, 2010).

U svijetu je sustav skrbi za darovite mnogo razvijeniji negoli je to u Hrvatskoj, primjerice samo u Americi za darovitu djecu predškolske i školske dobi postoji oko 60 programa. Iako su u Hrvatskoj prema zakonu darovita djeca izjednačena s djecom s teškoćama u razvoju, skrb za djecu s teškoćama je razvijena od predškolske do srednjoškolske dobi. Za razliku od toga organizirani rad i podrška darovitima i njihovim obiteljima se tek počela razvijati 90-ih godina te ju većinom provode različite udruge i organizacije (Crljen i Polić, 2006). U nastavku su navedene samo neke od poznatijih udruga, centara i organizacija u svijetu i Hrvatskoj.

5.1. Podrška roditeljima darovitih u svijetu

S obzirom da roditelji darovite djece najbolje razumiju jedni druge mogu se udružiti i na taj način osigurati međusobnu podršku, izmjenjivati iskustva i zastupati prava svoje djece. To se može dogoditi neformalno prilikom susreta roditelja u vrtiću ili preko različitih udruga za darovite. U Americi se roditelji za pomoć i podršku mogu obratiti državnim organizacijama kao što su Potpora emocionalnim potrebama darovitih (SENG) (<https://www.sengifted.org/>) koja organizira potporne skupine u kojima roditelji izmjenjuju iskustva uz vodstvo educiranih moderatora ili Nacionalna udruga za darovitu djecu (NAGC) (<https://www.nagc.org/>). Roditelji se mogu udružiti i putem Interneta gdje postoje brojne stranice s korisnim informacijama, izvorima i iskustvima za roditelje kao što je primjerice stranica Hoagies' Gifted Education Page (<https://www.hoagiesgifted.org/>). Također postoje i online potporne zajednice kao što je Families of the Talented & Gifted (<http://www.tagfam.org/>), zatim Davidson Institute for

Talent Development (DITD) (<https://www.davidsongifted.org/>) koji pruža roditeljima informacije o darovitoj djeci i stanju u obrazovanju za njih te Roeper Review (<http://www.roeperreview.org/>) časopis o obrazovanju darovite djece koji pruža brojne informacije za profesionalce koji rade s darovitima, ali i za roditelje darovite djece. U njemu se također govori i o političkim pitanjima, razvoju, inovacijama u praksi i primijenjenim istraživanjima na području darovitosti (Webb i sur., 2010).

U Njemačkoj se nalazi sjedište Europske organizacije pod nazivom Europski savjet za visoke sposobnosti (ECHA) (<https://echa-site.eu/>) koji osim što koordinira rad ustanova i pojedinaca, pomaže u organiziranju sustava skrbi te provodi usavršavanje odgojitelja i učitelja također služi i za razmjenu informacija za sve zainteresirane. Na globalnoj razini slično djeluje i Svjetski savjet za darovite i talentirane (WCGT) (<https://world-gifted.org/>). Roditeljima od pomoći mogu biti i istraživački centri pri sveučilištima, kao što je primjerice Nacionalni istraživački centar o darovitima i talentiranima u SAD-u (<https://nrcgt.uconn.edu/>). Na pojedinim sveučilištima postoje tematski odjeli koji pružaju usluge identifikacije, savjetovanja, razvoja i slično (Cvetković - Lay, 2010).

U Nizozemskoj se nalazi Centar za studij darovitosti čija je osnovna namjera osiguravanje skrbi, savjetovanja i stručnog vođenja za darovitu djecu, ali i njihove roditelje i učitelje. Centar pruža usluge dijagnostike i savjetovanja koje najčešće traže roditelji za svoju djecu od 6 do 14 godina, ali i mlađa djeca su dobrodošla u Centru. Roditelji imaju važnu ulogu u Centru jer se prilikom dijagnosticiranja djece s njima provodi detaljan intervju, a zatim se nakon dva tjedna provjeravaju rezultati i opet se provodi razgovor. Važno je naglasiti da se usluge Centra naplaćuju, a na svako dijete se utroši oko 20 sati rada. U Centru se provodi i tečaj „Učimo zajedno kako se nositi s darovitošću“ koji vode psihoterapeuti putem zajedničkog rada djece, roditelja i učitelja, a s ciljem uspješnog suočavanja s najčešćim problemima darovite djece (Cvetković - Lay, 2010).

5.2. Podrška roditeljima darovitih u Hrvatskoj

U Zagrebu je 1995. godine osnovan Centar za poticanje darovitosti djeteta „Bistrić“ koji je jedan od najstarijih takvih centara na području Hrvatske. Voditeljica programa i projekata Centra, Jasna Cvetković - Lay, je prvi stručnjak u Hrvatskoj koji je obrazovan u sklopu stručnih edukacija ECHA-a. Aktivnost Centra je usmjerena na podršku roditeljima, učiteljima,

odgojiteljima i darovitoj djeci. U Centru se provode radionice za roditelje s različitim temama te individualno savjetovanje.¹

U Rijeci je 1997. godine osnovana udruga pod nazivom „Centar za poticanje darovitosti“ s namjerom pružanja podrške darovitoj i talentiranoj djeci, njihovim obiteljima te stručnim suradnicima koji rade s darovitim. Glavni ciljevi udruge su senzibiliziranje javnosti o posebnim potrebama darovitih, promicanje uvažavanja različitosti te zalaganje za razvijanjem sustava brige za darovite i njihove obitelji. Centar organizira radionice za djecu (Mali radoznalci, Mindfulness igraonice, Potraga za blagom, Lutkarske radionice, Glazbeni ključ...), radionice za razvoj roditeljskih kompetencija, online grupu podrške roditeljima po SENG modelu, a također nudi i individualno savjetovanje.²

Primjer dobre suradnje roditelja i stručnjaka predstavlja i dječji vrtić Veruda koji se nalazi u Puli i u kojem je osnovana igraonica „Baltazarova djeca“ za potencijalno darovitu djecu po uzoru na specijalizirani program „Baltazar“ u Dječjem vrtiću Trešnjevka. U sklopu igraonice organizirani su roditeljski sastanci i individualni razgovori prema potrebama roditelja. Pojedine aktivnosti su djeca provodila kod kuće zajedno s roditeljima, a na kraju igraonice su roditelji dobili stručno mišljenje o ponašanju njihove djece (Mecanović i Brajković, 2008).

Osim navedenog u Hrvatskoj postoji još nekoliko centara, udruga i organizacija koje nude specijalizirane programe i podršku darovitima i njihovim obiteljima. U Zagrebu su to Udruga „Ja to mogu“, Kabinet Korneo, Inovativan edukacijski centar „Životna škola“ te Fora Radionice. U Karlovcu djeluje Udruga roditelja potencijalno darovite djece „Mali princ“, u Splitu Udruga roditelja darovite, talentirane i kreativne djece „Lantern“, u Rijeci Društvo roditelja darovite djece „Lodur“ te u Sisku Zaklada Iskra za nadarenu djecu. U većim gradovima je mnogo bolja organizacija roditelja i stručnjaka negoli je to u manjim mjestima. Upravo zbog toga odgovornost je odgojitelja i učitelja da prepoznaju potencijalno darovitu djecu i pruže podršku njihovim roditeljima te ih usmjere prema odgovarajućim institucijama i organizacijama (Bakoš i Kovačić, 2013). Također je važno da roditelji i samostalno istražuju i pronalaze različite izvore koji im mogu biti od pomoći.

¹ Centar za poticanje darovitosti djeteta „Bistrić“. Pribavljeno 31.3.2022. sa <https://www.bistric.info>

² Centar za poticanje darovitosti – Rijeka. Pribavljeno 31.3.2022. sa <https://czpd.hr/>

5.3. Gdje još potražiti pomoć?

Roditelji se mogu organizirati i na način da si međusobno pomažu u dodatnom obrazovanju, da razmjenjuju ideje o aktivnostima za svoju djecu, da se zalažu za unaprjeđenje programa za darovite te biraju stručnjake za rad s njihovom djecom. Također se mogu uključiti u volonterski rad, nabavljati odgovarajuće informacije i materijale te surađivati s lokalnom zajednicom (Cvetković - Lay, 2002).

Roditeljima od pomoći može biti i pretraživanje domaće i strane literature te video programa. „Više odličnih izvora uputa za roditelje darovite djece jesu knjige poput, *Vođenje darovita djeteta (Guiding the Gifted Child)* (Webb, Meckstroth i Tolan, 1982.), *Pametne djevojčice (Smart Girls)* (Kerr, 1997.), *Pametni dječaci (Smart Boys)* (Kerr i Cohn, 2001.), ili *Neki od mojih najboljih prijatelja su knjige, 2. izd. (Some of My Best Friends Are Books, 2nd ed.)* (Halsted, 2002.). Postoje i video programi, primjerice: *Je li moje dijete darovito? Ako jest, što mogu očekivati? (Is My Child Gifted? If so, What Can I Expect?)* (Webb, 2000.), *Je li darovitoj djeci potrebna posebna pomoć? (Do Gifted Children Need Special Help?)* (Webb, 2000.) ili *Biti roditelj uspješne djece (Parenting Successful Children)* (Webb, 2000.)“ (Webb i sur., 2010:276). Navedeni izvori su dostupni na Amazonu i online trgovinama knjižara po pristupačnim cijenama.

Roditelji pomoć za sebe i svoje dijete mogu potražiti i kod psihologa, savjetnika ili terapeuta. Ponekad je vrlo teško pronaći stručnjaka koji poznaje potrebe darovite djece, ali i obitelji te potraga za njime zahtjeva mnogo truda i novaca. Kvalitetan stručnjak je izrazito važan oblik podrške roditeljima jer im pruža smjernice, savjete, utjehu i sigurno mjesto za njih i njihovo dijete. S obzirom da odabir stručnjaka nije lagan posao, roditeljima u izboru može pomoći SENG-ova brošura „Odabir psihologa ili psihijatra za vaše darovito dijete“, kontaktiranje nacionalnog društva darovitih (ako postoji u određenoj zemlji) ili preporuke drugih roditelja (Webb i sur., 2010).

Važno je naglasiti da roditelji imaju pravo znati ima li vrtić, odnosno škola program za darovite i je li njihovo dijete u programu, zatim kako se i kada identificiraju njihova djeca i koji su rezultati identifikacije te kakvo je obrazovanje stručnjaka koji rade s njihovom djecom. Također imaju pravo postavljati pitanja, dobivati odgovore, posjećivati vrtiće, škole i programe za njihovu djecu te se zauzimati za svoja prava i prava svoje djece (Galbraith, 2007). Nažalost ta prava roditelja su često zanemarena te se roditelji suočavaju s nedostatkom podrške i brojnim izazovima o kojima svjedoče i mnogobrojna istraživanja.

6. PREGLED ISTRAŽIVANJA

U ovom pregledu istraživanja je obuhvaćeno šest istraživanja koja se bave stavovima roditelja prema darovitosti, njihovom percepcijom podrške koju dobivaju od odgojno – obrazovnih ustanova i stručnjaka te izazovima s kojima se svakodnevno suočavaju. Ovim pregledom istraživanja je također obuhvaćen i jedan rad koji se odnosi na pregled istraživanja objavljenih nakon 2000. godine vezanih uz roditeljstvo darovite i talentirane djece. Razlog tomu je mogućnost uvida u više istraživanja koja inače ne bi bila dostupna. Navedena istraživanja su provedena u Hrvatskoj, Srbiji, Italiji, Turskoj i Australiji.

6.1. Stavovi roditelja i odgojitelja prema darovitosti djece predškolskog uzrasta

Ovo istraživanje je dio istraživačkog projekta koji se naziva „*Identifikovanje i podsticanje darovitosti djece predškolskog uzrasta*“ koji je proveden školske godine 2019/2020., a nositelj je Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, u Srbiji. Cilj istraživanja je bio ispitati stavove roditelja i odgojitelja prema darovitosti djece predškolske dobi. Provedeno je anketno istraživanje na 246 ispitanika, od toga 132 roditelja i 114 odgojitelja iz Novog Bečeja i Kikinde. Također se nastojalo ispitati stavove roditelja i odgojitelja o ulozi države i društva u identificiranju i poticanju darovitosti, kako roditelji i odgojitelji procjenjuju pokazatelje darovitosti, stupanj slaganja roditelja i odgojitelja oko faktora koji utječu na darovitost te stupanj slaganja po pitanju poticanja darovitosti. Rezultati su pokazali da se preko 75% roditelja i preko 79% odgojitelja slaže s tvrdnjom da je „*Zadatak svakog društva da svoje potencijale stavi u funkciju najboljih interesa darovite djece*“. 86,4% roditelja i 87,7% odgojitelja se apsolutno slaže s tvrdnjom da „*Država treba da svoje obrazovane, darovite i kreativne ljude uvažava kao dragocjen nacionalni resurs*“. Također se preko preko 57% roditelja i preko 56% odgojitelja slaže da „*Darovita djeca imaju potencijal da, kada odrastu, budu predvodnici ili lideri, da pokreću i ubrzavaju razvoj u različitim oblastima društva*“. Roditelji i odgojitelji se slažu i kod tvrdnji da „*Realizacija potencijala darovitosti zavisi od osobina djece, ali i od podrške okoline, prije svega porodice i roditelja*“, „*Roditelji prilično dobro zapažaju znake darovitosti kod svoje djece*“ te „*Darovitost je rezultat kombinacije nasljednih osobina i podsticaja sredine*“. Veći broj roditelja i polovica odgojitelja se djelomično slaže da je „*Darovitost osnova za trajno postizanje izuzetnog postignuća*“, dok se veći broj odgojitelja i polovica roditelja djelomično slaže da su „*Neki pokazatelji (indikator) darovitosti uspješno rješavanje problema i sposobnost za usvajanje znanja*“. Veći broj odgojitelja i roditelja se djelomično slaže s tvrdnjom da „*Kada su zahtjevi*

koji se postavljaju darovitima ispod njihovih sposobnosti i potreba, oni se dosađuju i razvijaju loše navike učenja i ponašanja“. Također većina roditelja i odgojitelja se djelomično slaže s tvrdnjama da „Izdvajanjem u posebna odjeljenja daroviti, iako dobijaju odgovarajuće intelektualne podsticaje, gube kontakt sa svojim vršnjacima i osiromašuju u socijalnom i emocionalnom pogledu, navikavaju se da žive u odvojenom, podijeljenom svijetu“, „Ubrzavanje (akceleracija) kao skup mjera i postupaka kojima se darovitoj djeci omogućava da nastavni program savladavaju brže u odnosu na svoje vršnjake je dobro primijeniti kod ove vrste djece“ te „Daroviti se mogu podučavati tako što će se sa njima raditi individualno uz vođenje računa o njihovim interesovanjima“. Veći broj roditelja se ne slaže s tvrdnjom da „Vaspitači se više bave djecom koja postižu slabije rezultate nego darovitom“ dok se veći broj odgojitelja djelomično slaže s tim. Roditelji i odgojitelji se također ne slažu oko tvrdnje da „Darovita djeca spadaju u grupu djece s posebnim potrebama“ jer se većina roditelja u potpunosti ne slaže s tim, dok se odgojitelji u potpunosti ili djelomično slažu.

Rezultati upućuju na to da roditelji i odgojitelji dijele pozitivne stavove prema darovitosti, da smatraju važnom ulogu države i društva u identifikaciji i poticanju darovitosti te da se slažu oko faktora koji utječu na darovitost. Ono u čemu se ne slažu je to da odgojitelji više pažnje posvećuju djeci sa slabijim rezultatima, negoli darovitoj djeci te da su darovita djeca djeca s posebnim potrebama. Razlog tomu je taj što odgojitelji posjeduju znanje o tome da darovita djeca zaista jesu djeca s posebnim potrebama, dok roditelji možda ne žele i izbjegavaju koristiti taj naziv za svoju djecu. U Srbiji ne postoji odgovarajuće obrazovanje za darovitu djecu te nedostaje stručnjaka s odgovarajućim znanjem za ovo područje. Možemo zaključiti da iako postoje pozitivni stavovi prema darovitosti nedostaje znanja i informacija o darovitoj djeci i njihovim potrebama. Upravo zbog toga važno je educirati odgojitelje, učitelje i roditelje kako bi se pružila odgovarajuća podrška darovitoj djeci, ali i njihovim obiteljima (Mićević Karanović i sur., 2020).

6.2. Kako roditelji potencijalno darovite djece percipiraju stručnu podršku u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju?

Ovo istraživanje je provedeno 2015. godine, a cilj mu je bio ispitati percepciju roditelja o stručnoj podršci u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, potrebe za podrškom te njihova očekivanja od škole. Zadaci istraživanja su se odnosili na utvrđivanje roditeljske percepcije o: „Kvaliteti odgojno – obrazovnog rada odgojitelja s njihovom djecom, dobrobiti uključenosti

djeteta u kraći specijalizirani program za poticanje darovitosti, potrebe za podrškom u obliku radionica za roditelje potencijalno darovite djece i tranzicije u školski sustav“.

Istraživanje je provedeno na osmero roditelja sedmero potencijalno darovite djece, od toga jedna djevojčica i šest dječaka. Djeca su pohađala vrtiće i kraće specijalizirane programe za poticanje darovitosti „Mali istraživač“ u Dječjem vrtiću Viškovo i „Bistrići“ u Dječjem vrtiću Rijeka. Dob roditelja je bila od 35 do 42 godine, većina ih ima višu stručnu spremu ili visoku stručnu spremu, a dvoje roditelja ima srednju stručnu spremu. Četvero roditelja ima dvoje djece, a troje samo jedno dijete te su većina roditelja odgojno - obrazovni djelatnici. U intervjuiranju je sudjelovalo šest majki i dva oca što potvrđuje činjenicu da su majke više uključene u suradnju u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Također je važno naglasiti da je u ovom istraživanju vidljivo da pojavnost potencijalno darovite djece ovisi o stupnju obrazovanja roditelja.

Rezultati su pokazali da su roditelji zadovoljni odgojno – obrazovnim radom odgojitelja s njihovom djecom. Smatraju da su postupci odgojitelja pozitivni i poticajni, da boravak u vrtiću izrazito dobro utječe na djecu i njihovo samopouzdanje, da odgojiteljice posvećuju pažnju djeci i njihovim potrebama jer ih potiču različitim aktivnostima i pitanjima. Roditelji također prepoznaju obogaćivanje u redovnim programima rada jer se primjenjuje individualizacija i diferencijacija sadržaja za njihovu djecu što roditelji naročito cijene. Zadovoljni su i specijaliziranim kraćim programima koji zadovoljavaju specifične interese i potrebe njihove djece. Roditelji su u programu dobili i potrebnu podršku nadopunjujući svoja znanja te izmjenjujući svoja iskustva, preporuke i savjete s drugim roditeljima. Također iskazuju potrebu za organiziranjem radionica za roditelje u kojima će se dodatno educirati, razmjenjivati iskustva i savjete. S obzirom da roditelji iskazuju potrebu samo za ovim oblikom podrške moguće je da nisu informirani o ostalim oblicima podrške kao što su web stranice, časopisi te različite grupe i udruge u Hrvatskoj i svijetu. Upravo stoga važno je da odgojitelji posjeduju znanje o navedenim izvorima te na njih upućuju roditelje. Po pitanju očekivanja od škole roditelji iskazuju zabrinutost da škola neće uvažavati specifične interese njihove djece. Iz svega navedenog se može zaključiti da su roditelji zadovoljni podrškom koju sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pruža njihovoj djeci, ali iskazuju potrebu za dodatnom podrškom njima i zabrinutost za budućnost svoje djece (Skočić Mihić i sur., 2016).

6.3. Evaluacija bihevioralne roditeljske intervencije za roditelje darovite djece

Cilj ovog istraživanja je bio procijeniti učinkovitost prilagođene bihevioralne roditeljske intervencije na roditeljske vještine roditelja darovite djece te procijeniti učinak tih promjena na bihevioralno i emocionalno prilagođavanje djeteta. Istraživanje je provedeno 2008. godine u Australiji. U istraživanju su sudjelovale 84 obitelji s djecom u dobi od 3 do 10 godina koja su procijenjena kao darovita, a pokazuju probleme u ponašanju i prilagodbi. U ovom istraživanju je kao i u prethodnom sudjelovalo više majki nego očeva te je prosječna dob majki bila 39,28 godina, a očeva 41,77 godina. Prosječna dob djece je bila 7,81 godina, a sudjelovalo je 45 dječaka i 30 djevojčica. Većina roditelja je imala visoku stručnu spremu, bila zaposlena i imala prosječno 2 djece. Korišten je upitnik o obiteljskom porijeklu za procjenu socio - ekonomskog statusa, etničkog porijekla, samohranog roditeljstva, dobi roditelja, dobi djece te spola i zdravlja. Također su se tražile informacije o djetetovim kognitivnim sposobnostima i ponašanju. Prilagodba djece procijenjena je korištenjem Upitnika o snagama i poteškoćama za prepoznavanje emocionalnih problema i problema u ponašanju djece tijekom prethodnih 6 mjeseci. Također se ispitalo ponašanje roditelja prema njihovoj djeci i način discipliniranja, zatim kvaliteta odnosa između roditelja te stupanj stresa, anksioznosti i depresije. Nakon intervencije roditelji su ispunili Upitnik o zadovoljstvu klijenata koji procjenjuje kvalitetu pružene usluge, odnosno koliko je program zadovoljio roditeljske potrebe i smanjio problematično ponašanje djeteta te bi li roditelj preporučio program drugima.

Roditelji su prvo pet tjedana po dva sata pohađali grupne sastanke, zatim su tri tjedna imali telefonske konzultacije po 15 minuta i na kraju dva sata grupni sastanak. Roditelji su također dobili radne knjižice i video „Vodič za preživljavanje svakog roditelja“. Program je uključivao podučavanje roditelja osnovnim vještinama odgoja djece koja spadaju u tri područja: promicanje dječjeg razvoja, upravljanje nedoličnim ponašanjem te planirane aktivnosti i rutine. Metoda osposobljavanja je uključivala modeliranje, igranje uloga, povratne informacije i korištenje specifičnih domaćih zadataka.

Kratkoročni učinci intervencije su pokazali značajan utjecaj na probleme u ponašanju djeteta, na dječju prilagodbu te stil roditeljstva, međutim nije bilo značajnijeg učinka na osobnu i bračnu prilagodbu roditelja. Upitnik o zadovoljstvu klijenata je pokazao da su roditelji u prosjeku zadovoljni programom. Dugoročni učinci intervencije su vidljivi tijekom razdoblja od 6 mjeseci za ponašanje djeteta i stil roditeljstva. Rezultati su pokazali učinkovitost ove intervencije jer su roditelji prijavili manje problematičnog ponašanja kod svoje djece. Međutim, nije bilo utjecaja

na djetetovo emocionalno stanje ili poteškoće s vršnjacima te na osobnu prilagodbu roditelja ili njihove bračne odnose. Ovakvi programi doprinose smanjenju problematičnog ponašanja djece i poboljšanju roditeljskih vještina. Može se zaključiti da su ovakvi programi vrlo korisni i treba ih dodatno razvijati i poboljšavati kako bi se pružila podrška roditeljima koja im je itekako potrebna (Morawska i Sanders, 2009).

6.4. Roditeljstvo iznimnih socio-emocionalnih potreba darovite i talentirane djece: što znamo?

Ovo istraživanje se odnosi na pregled literature vezane uz roditeljstvo darovite i talentirane djece. U istraživanju su obuhvaćena kvalitativna i kvantitativna istraživanja na engleskom jeziku, objavljena nakon 2000. godine koja su posebno usmjerena na roditeljstvo darovite i talentirane djece u odnosu na njihove specifične socio - emocionalne potrebe. Obuhvaćeno je 16 publikacija te je korištena metodologija analize sadržaja. Odabrana istraživanja su bila podijeljena prema dvjema glavnim temama: roditeljstvo darovite/talentirane djece i roditeljstvo djece s dvostrukom posebnosti. Rezultati su pokazali da je roditeljstvo darovite i talentirane djece vrlo izazovno, a roditelji najčešće koriste strategije:

- Komuniciranja – slušanje djeteta bez osuđivanja njegovih potreba, poticanje djeteta na preuzimanje rizika, dopuštanje pogrešaka te razgovor o tome što je to darovitost i što podrazumijeva
- Podrške i ohrabrenja – zanimanje i uključivanje u djetetovo obrazovanje
- Odgovornosti i zadataka primjerenih dobi – pružanje iskustva i aktivnosti na temelju djetetovih sposobnosti i interesa

Koliko je podrška potrebna roditeljima govori i činjenica da roditelji često osjećaju negativne emocije jer smatraju da su nesposobni ponuditi odgovarajuće smjernice ili uspješno upravljati izazovnim ponašanjima svoje djece. Također roditelji teško mogu podijeliti svoje osjećaje s drugim roditeljima koji nemaju darovitu djecu jer ih oni ne razumiju. Osim toga često su uplašeni darovitošću svoje djece i nedovoljno pripremljeni za takvo roditeljstvo. Grupe za podršku roditeljima darovite djece mogu biti izrazito korisne jer omogućuju razmjenu iskustava, utjehu i edukaciju. Roditeljima stres predstavlja i izbor škole, a nerazumna očekivanja vezana uz uspjeh njihove djece mogu dovesti do emocionalnih poteškoća kod djece. Unatoč tome brojna istraživanja su pokazala da u obiteljima darovite djece prevladavaju topli odnosi i snažna emocionalna povezanost što doprinosi optimalnom socio - emocionalnom rastu

i dobrobiti djeteta. Istraživanja roditeljskih stilova³ su pokazala da je autoritativni stil roditeljstva povezan s pozitivnom socio - emocionalnom prilagodbom djece, dok autoritarni stil može negativno utjecati na darovitu djecu. Također majke su više uključene u odgoj i obrazovanje svoje darovite djece i često strožije od očeva. Što se tiče izazova roditelja djece s dvostrukom posebnosti oni iskazuju posebnu zabrinutost vezanu uz kompetentnost odgojno – obrazovnih djelatnika za poticanje njihove djece. Zbog toga često dolazi do napetosti i sukoba između roditelja i odgojno – obrazovnih djelatnika. Međutim roditelji čija djeca pohađaju posebne škole prilagođene njihovim sposobnostima su mnogo zadovoljniji i više se uključuju u obrazovanje svoje djece. Idući najčešći problem roditelja je taj da nastoje biti voditelj, mentor i odvjetnik svoga djeteta stalno tražeći profesionalnu pomoć i podršku unatoč neugodnostima i ekonomskim troškovima. Istraživanja⁴ su pokazala da u usporedbi s roditeljima nedarovite djece, roditelji darovitih više prepoznaju složenost svoje roditeljske uloge i susreću se s većim roditeljskim izazovima. Upravo zbog toga može se stvoriti osjećaj frustracije i stresa za roditelje i darovitu djecu. Zbog svega navedenog važno je da odgojno – obrazovni djelatnici budu svjesni zabrinutosti roditelja i da odgovarajuća podrška doprinosi smanjenju stresa što pak može imati značajan utjecaj na tijek darovitosti (Papadopoulos, 2021).

6.5. Roditeljstvo darovite i talentirane djece: koja su ključna ponašanja djeteta i problemi roditeljstva?

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati ponašanja i emocionalne prilagodbe djece, čimbenike koji doprinose dječjim poteškoćama te ispitati stilove discipliniranja koje koriste roditelji darovite djece kao i njihovu razinu povjerenja u vlastite načine upravljanja djetetovim ponašanjem. Istraživanje je provedeno u Australiji 2008. godine. U istraživanju je sudjelovalo 409 roditelja s djecom u dobi od 2. do 16. godine iako su za potrebe ovog istraživanja analizirani samo podaci roditelja one djece koja su formalno procijenjena kao darovita. I u ovom istraživanju je sudjelovalo više majki (91,6%) nego očeva (7,9%) te jedan djed i baka. Dječaka je bilo 131, a djevojčica 83 te je prosječna dob djece bila 8,49 godina. Prosječna dob majki je bila 40,32, a očeva 42,89 godina. Većina roditelja se izjasnila kao Australci te da oba roditelja imaju visoko

³ Yazdani, S. i Daryei, G. (2016). *Parenting styles and psychosocial adjustment of gifted and normal adolescents*. Pac. Sci. Rev. B Humanit.Soc. Sci. 2, 100–105.

Dwairy, M. (2004). *Parenting style and mental health of Arab gifted adolescents*. Gift. Child Q. 48, 275–286.

Basirion, Z., Majid, R.A. i Jelas, Z.M. (2014). *Big Five personality factors, perceived parenting styles, and perfectionism among academically gifted students*. Asian Soc. Sci. 10, 8–15.

⁴ Inman, T. i Kirchner, J. (2016). *Parenting Gifted Children 101: An Introduction to Gifted Kids and Their Needs*; Prufrock: Waco, TX, USA

Moon, S.M. i Hall, A.S. (1998). *Family therapy with intellectually and creatively gifted children*. J. Marital Fam. Ther. 24, 59–80

obrazovanje i zaposlena su. Roditelji su ispunjavali anketu koja se odnosila na ponašanje djeteta i emocionalnu prilagodbu, roditeljski stil, povjerenje roditelja u vlastite načine upravljanja djetetovim ponašanjem, sukob roditelja oko odgoja djece, kvalitetu bračnih odnosa te roditeljsku prilagodbu, odnosno procjenu stresa, anksioznosti i depresije.

Ovo istraživanje je pokazalo da darovita i talentirana djeca imaju više problema u ponašanju i prilagodbi od ostale djece, a posebno u odnosu s vršnjacima. To se može objasniti njihovim asinkronim razvojem, osjećajem različitosti te nedostatkom zajedničkih interesa s ostalom djecom. Roditelji su iskazali dobru osobnu prilagodbu i nisku razine bračnog nezadovoljstva ili sukoba u vezi. Međutim kod pojedinih roditelja se pojavljuju simptomi depresije, anksioznosti i stresa. Također se pokazalo da roditelji najčešće koriste autoritativni stil roditeljstva te da roditelji koji imaju više povjerenja u vlastite metode discipliniranja prijavljuju manje problematičnog ponašanja kod djece, manje depresije i stresa, manje sukoba oko roditeljstva i više zadovoljstva u vezi (Morawska i Sanders, 2008).

6.6. Istraživanje o utvrđivanju potreba darovitih pojedinaca na temelju roditeljskih stavova

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi potrebe darovitih pojedinaca za izradu kurikuluma koji zadovoljava njihove specifične potrebe. Istraživanje je provedeno u Turskoj 2017. godine. Provedeni su pojedinačni intervjui s deset roditelja koristeći se metodom snježne grude. Glavne teme intervjua su bile: „Karakteristike darovitih pojedinaca“, „Škola i očekivanja od nje“ i „Biti roditelji darovitih pojedinaca“, a svaka tema je imala i svoje podteme. Tako je tema „Karakteristike darovitih pojedinaca“ imala podteme: „Različiti obrasci ponašanja darovite djece,“ „Karakteristike djece“ i „Situacije koje darovita djeca vole/ne vole“. Tema „Škola i očekivanja od nje“ sastojala se od dvije podteme, a to su „Zadovoljstvo roditelja školom“ i „Očekivanja roditelja od škole“. Tema „Biti roditelji darovitih pojedinaca“ se pak sastojala od podtema: „Zabrinutost roditelja“, „Roditeljska žaljenja“, „Teškoće s kojima se suočavaju roditelji“ i „Pritužbe roditelja“. Djeca su pohađala dvije odgojne ustanove u Ankari koje nude program namijenjen darovitim učenicima. U istraživanju je sudjelovalo 5 očeva i 6 majki. Intervju je bio polustrukturiran i sadržavao je 12 pitanja.

Roditelji su uočili određena ponašanja kod svoje djece u ranijoj dobi koja su ih navela na pomisao da su njihova djeca darovita. Neki roditelji su već od samoga rođenja uočili da se njihova djeca razlikuju od ostale. Također rezultati su pokazali da sva darovita djeca imaju svoje specifične stvari koje vole i ne vole, ali imaju i nešto zajedničko, primjerice većina ih ne

voli pisanje domaće zadaće i ponavljanje stvari koje već znaju. Neka darovita djeca su više povučeni, dok su druga više društvenija. Što se tiče škole i očekivanja od nje roditelji su uglavnom zadovoljni trenutnim odgojem i obrazovanjem svoje djece, ali postoje određene zabrinutosti za nastavak školovanja i financijske troškove. Po pitanju kako je to biti roditelj darovitim djetetu većina roditelja iskazuje da je pod stresom jer osjećaju veliku odgovornost i da nisu dovoljno kompetentni. Roditelji najviše žale zbog nekih svojih ponašanja koja su iskazali prema djeci, primjerice previše forsiranja i strogoće. Imaju poteškoća i prilikom nabavljanja odgovarajućeg materijala za svoju djecu te odgovaranja na različita pitanja koja im djeca postavljaju. Roditelji se najviše žale na to da društvo ne prepozna specifične potrebe darovitih te da im nedostaje podrške. Može se zaključiti da roditelji imaju različite probleme vezane uz to hoće li se njihovo dijete uklopiti u društvo te hoće li oni biti dobri roditelji svojem djetetu (Gurlen i sur., 2017).

6.7. Izazovi u odgoju darovitog djeteta: Unutarnji čimbenici stresa i otpornosti obitelji

Cilj ovog istraživanja je bio istražiti poteškoće koje doživljavaju roditelji u odgoju darovitog djeteta te izvore otpornosti na koje se roditelji darovitog djeteta oslanjaju u svakodnevnom obiteljskom životu. Istraživanje je provedeno 2015. godine, a podaci su prikupljeni u istraživačkom centru u Italiji koji je specijaliziran za podršku darovitim i njihovim obiteljima. Važno je naglasiti da je u Italiji obrazovanje darovitih relativno novo područje i počelo se postepeno razvijati u proteklih desetak godina. Upravo zbog toga nedostaje odgovarajućih stručnjaka i udruga koje se bave darovitošću, a samim time nedostaje i odgovarajuće podrške darovitim i njihovim obiteljima. U ovom istraživanju se ispitivala percepcija roditelja o stresu koji doživljavaju svakodnevno i kako se nose s njime. Svrha je bila da roditelji percipiraju specifične situacije, ponašanja i karakteristike djeteta koje izazivaju stres. U istraživanju je sudjelovalo 49 roditelja (26 majki i 23 očeva) s djecom u dobi od 6 do 10 godina koja su procijenjena kao darovita. Svi roditelji su bili Talijani te je većina imala višu stručnu spremu. Roditelji su izrazili zabrinutost po pitanju roditeljstva svoje darovite djece. Intervju je bio polustrukturiran i sastojao se od dva dijela. Prvi dio se odnosio na izvore stresa na razini djeteta, obitelji i društva, a drugi dio na izvore otpornosti.

Rezultati su pokazali da izvor stresa roditeljima predstavljaju problemi vezani uz ponašanje djeteta, kao što su primjerice poteškoće u prihvaćanju pravila i rutine, poteškoće u društvenim odnosima te nedostatak upornosti. Roditelji imaju problema i u pomaganju njihovoj djeci da

upravljaju vlastitim emocijama. Izvor stresa na razini obitelji je bio nedostatak roditeljske povezanosti, odnosno da partneri ne dijele iste stavove vezane uz odgoj njihove djece. Također stres u obitelji je uzrokovala i nemogućnost upravljanja obiteljskom rutinom jer darovito dijete ima vlastite rutine i ritam koji se često razlikuje od ostatka obitelji. Poteškoće se javljaju i u odnosima između darovitog djeteta i njegove braće i sestara jer roditelji više pažnje posvećuju darovitom djetetu što izaziva ljubomoru i osjećaj manje vrijednosti kod druge djece. Roditelji zbog toga osjećaju krivnju. Problemi se javljaju i u komunikaciji s rodbinom koja ne razumije izazove roditeljstva darovite djece te se često javljaju i financijski problemi. Čak 50 % roditelja je označilo školu kao glavni izvor stresa, a razlog tomu je nedostatak stručnjaka i podrške od strane odgojno – obrazovnih djelatnika. Zbog svega navedenog roditelji se osjećaju usamljeno i izolirano. Što se tiče izvora otpornosti na stres roditelji navode da su to zapošljavanje, dobra komunikacija, suradnja i ljubav između partnera, podrška i pomoć baka i djedova te specijalizirani društveni centri i udruge za darovite. Kao i u prethodnim istraživanjima može se zaključiti da roditeljima nedostaje odgovarajuće podrške te je nužno osigurati intervencije za razvijanje čimbenika otpornosti na stres putem individualne, obiteljske i društvene razine (Renati i sur., 2016).

7. ZAKLJUČAK

Darovita djeca imaju svoje specifične potrebe i interese koje je potrebno zadovoljiti kako bi se osigurao njihov optimalan razvoj. Iako su često vrlo samostalna i imaju iznadprosječno razvijene sposobnosti u jednom ili više područja, u drugim područjima mogu biti prosječni ili čak ispodprosječni. Upravo zbog tog nesklada te specifičnih interesa i osobina ličnosti darovita djeca mogu imati različite probleme. S obzirom da su roditelji ti koji najviše vremena provode sa svojom djecom i najbolje ih poznaju oni su ti koji nose „teret“ darovitosti.

Koliko obitelj utječe na razvoj darovitog djeteta toliko i darovito dijete utječe na svoju obitelj. Iz pregleda istraživanja je vidljivo da roditelji imaju pozitivne stavove prema darovitosti i ponose se svojom djecom. Oni što im najviše predstavlja problem su problematična ponašanja djece, nedostatak znanja, zabrinutost za budućnost djece, financijski troškovi, odnosi u obitelji te nedostatak razumijevanja i podrške okoline. Osim toga roditelji više zabrinutosti iskazuju vezano uz školski sustav nego uz sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Tome svjedoči i činjenica da je čak 50 % roditelja označilo školu kao glavni izvor stresa u istraživanju pod nazivom „Izazovi u odgoju darovitog djeteta: Unutarnji čimbenici stresa i otpornosti obitelji“. Također je vidljivo da zadovoljstvo i razina stresa roditelja ovisi o podršci koji dobivaju od odgojno – obrazovnih djelatnika, različitih udruga i organizacija te okoline. Stoga su roditelji zadovoljniji u zemljama u kojima je sustav podrške darovitima na višoj razini, kao što je to primjerice u Australiji. Tamo su roditelji iskazali dobru osobnu prilagodbu i nisku razine bračnog nezadovoljstva ili sukoba u vezi te su roditelji prijavili manje problematičnog ponašanja kod svoje djece nakon bihevioralne roditeljske intervencije. Koliko je podrška važna i korisna govori i činjenica da su roditelji čija djeca pohađaju posebne škole i programe prilagođene njihovim sposobnostima mnogo zadovoljniji i više se uključuju u obrazovanje svoje djece. Kao izvor otpornosti na stres važnu ulogu imaju i odnosi između partnera, odnosno njihova međusobna usklađenost u načinu odgoja te stil roditeljstva. U svim istraživanjima najboljim se pokazao autoritativni stil roditeljstva koji je povezan s pozitivnom socio - emocionalnom prilagodbom djece. Nažalost u istraživanjima (Skočić Mihić, Dragičević i Blanuša Trošelj, 2016; Morawska i Sanders, 2008; Morawska i Sanders, 2009; Papadopoulos, 2021) je potvrđeno da su majke angažiranije od očeva prilikom sudjelovanja u odgoju i obrazovanju svoje djece te da većina darovite djece dolazi iz obrazovnijih obitelji. Postavlja se pitanje koliko je potencijalno darovite djece iz siromašnijih obitelji neprepoznato i zakinuto za odgovarajuću podršku i obrazovanje.

Iz svega navedenog moguće je zaključiti da je nužno osigurati odgovarajuću stručnu podršku roditeljima darovite djece i podizati svijest društva o potrebama darovitih i važnosti razvijanja njihovih potencijala. Također je važno naglasiti da odgojitelji imaju vrlo važnu ulogu u pružanju informacija, podrške i razumijevanja kao i ulogu usmjeravanja roditelja na različite izvore pomoći i podrške.

8. LITERATURA

1. Alvino, J. (1995). *Considerations and Strategies for Parenting the Gifted Child*. National Research Center on the Gifted and Talented. Pribavljeno 17.3.2022. sa <https://eric.ed.gov/?id=ED402708>
2. Armstrong, T. (2006). *Višestruke inteligencije u razredu*. Zagreb: Educa.
3. Bakoš, A. i Kovačić, J. (2013). *Darovita djeca: sanjari, emotivci i pokretači razvoja*. *Klinfo.hr*. Pribavljeno 11.3.2022. sa http://www.klinfo.hr/modules/mod_category/data/darovita_djeca.pdf
4. Brašnić, Lj. (2019). *Potencijal koji treba njegovati*. Rizik. Bilten za promicanje i zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih. Pribavljeno 8.3.2022. sa <https://www.zzjzpgz.hr/publikacije/Rizik-22.pdf>
5. Crljen, M. i Polić, R. (2006). *Briga za nadarenu djecu*. *Metodički ogledi*, 13 (1), 137-147. Pribavljeno 17.3.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/4370>
6. Cvetković - Lay, J. i Sekulić Majurec, A. (1998.) *Darovito je, što ću s njim? Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.
7. Cvetković - Lay, J. (2002). *Ja hoću i mogu više. Priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godina*. II. izdanje. Zagreb: Alineja.
8. Cvetković – Lay, J. i Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije. Priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*. Zagreb: Alineja.
9. Cvetković - Lay, J. (2010.) *Darovito je, što ću sa sobom? Priručnik za obitelj, vrtić i školu*. Zagreb: Alinea.
10. Čudina - Obradović, M. (1990.) *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga
11. Feldman, D. H. i Piirto, J. (2002). Parenting Talented Children. M. H. Bornstein (ur.), *Handbook of Parenting. Volume 5. Practical Issues in Parenting*. (str. 195-219). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
12. Galbraith, J. (2007). *Kako prepoznati darovito dijete. Savjeti roditeljima da prepoznaju i potaknu darovitost svog djeteta*. Zagreb: Veble commerce.
13. Gardner, H., Kornhaber, M. L. i Wake, W. K. (1999). *Inteligencija. Različita gledišta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
14. Gurlen, E., Yurtcu, M. i Turan, S. (2017). *A study on determining the needs of gifted individuals based on parental views*. *Journal of Education Culture and Society*, 8(2).

- Str. 193-207. Pribavljeno 13.4.2022. sa <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000461552900016>
15. Koren, I. (2013). *Povijesni osvrt na konceptualizaciju pojave nadarenosti. Napredak*, 154. (3), 339-361. Pribavljeno 20.5.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/138807>
16. Mecanović, S. i Brajković, I. (2008). *Baltazarova djeca. Dijete, vrtić, obitelj*, 14 (53), 26-28. Pribavljeno 23.3.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/173396>
17. Mićević Karanović, D., Maljković, M., Mesaroš Živkov, A. i Brkljač, T. (2020). *Stavovi roditelja i vaspitača prema darovitosti djece predškolskog uzrasta. Pregledni stručni rad. Vaspitanje i obrazovanje*. XLV, 2, 2020. UDK 373.2. Str. 77 – 94. Pribavljeno 5.4.2022. sa https://zuns.me/sites/default/files/vaspitanje-i-obrazovanje/documents/Vaspitanje%20i%20obrazovanje%202-2020_2.pdf#page=78
18. Morawska, A. i Sanders, M. (2008). *Parenting gifted and talented children: what are the key child behaviour and parenting issues? Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 42(9). Str. 819-827. Pribavljeno 13.4.2022. sa <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000258310900009>
19. Morawska, A. i Sanders, M. (2009). *An evaluation of a behavioural parenting intervention for parents of gifted children. Behaviour Research and Therapy*, 47(6). Str. 463-470. Pribavljeno 7.4.2022. sa <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000266752700003>
20. Narodne novine (2008). *Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe*. Zagreb: Narodne novine d.d., br. 10/97. i 107/07.
21. Papadopoulos, D., (2021). *Parenting the Exceptional Social-Emotional Needs of Gifted and Talented Children: What Do We Know? Children - Basel*, 8(11). Pribavljeno 9.4.2022. sa <https://www.webofscience.com/wos/alladb/full-record/WOS:000724906100001>
22. Rajović, R. (2010.) *IQ djeteta - briga roditelja*. Zagreb: Hrvatska Mensa.
23. Renati, R., Salvatore Bonfiglio, N. i Pfeiffer, S. (2016). *Challenges Raising a Gifted Child: Stress and Resilience Factors within the Family. Gifted Education International*, 33(2). Str. 145-162. Pribavljeno 13.4.2022. sa <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:405985/datastream/PDF/view>
24. Renzulli, J. S. i Reis, S. M. (2010). *The Schoolwide Enrichment Model: A Focus on Student Strengths and Interests. Gifted Education International*, 26(2-3). Str.140-156. Pribavljeno 20.5.2022. sa <https://lpilearning.org/wp-content/uploads/The-Schoolwide-Enrichment-Model.pdf>

25. Sekulić-Majurec, A. (1995). *Darovita djeca i obitelji: istine i zablude*. *Društvena istraživanja*, 4 (4-5 (18-19)), 551-561. Pribavljeno 30.3.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/32357>
26. Silverman, L. K. i Kearney, K. (1989). *Parents of the extraordinarily gifted*. *Advanced Development*, 1, 41-56. Pribavljeno 23.3.2022. sa <http://www.positivedisintegration.com/SilvermanKearney1989.pdf>
27. Skočić Mihić, S., Dragičević, J. i Blanuša Trošelj, D. (2016). Kako roditelji potencijalno darovite djece percipiraju stručnu podršku u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju? S. Zrilić (ur.), *Suvremeni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika*. (str. 95-112). Zadar: Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru. Pribavljeno 5.4.2022. sa https://www.researchgate.net/publication/312377384_Kako_roditelji_potencijalno_darovite_djece_percipiraju_strucnu_podrsku_u_ranom_i_predskolskom_odgoju_i_obrazovanju
28. Skupnjak, D. (2019). *Socio-emocionalne osobitosti darovitih i moguće poteškoće*. *Varaždinski učitelj*, 2 (2), 109-120. Pribavljeno 6.4.2022. sa <https://hrcak.srce.hr/224269>
29. Webb, J. T., Amend, E. R., Webb, N. E., Goerss, J., Beljan, P. i Olenchak, F. R. (2010). *Pogrešne i dvojne dijagnoze darovite djece i odraslih*. Zagreb: Veble commerce.
30. Winner, E. (2005). *Darovita djeca. Mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje.
31. Yahnke - Walker, S. (2007.) *Darovita djeca, vodič za roditelje i odgajatelje., Kako razumjeti, podržati i potaknuti vaše darovito dijete*. Zagreb: Veble commerce.

Mrežno dostupne stranice udruga i organizacija:

1. Davidson Institute for Talent Development (DITD): <https://www.davidsongifted.org/>
2. Families of the Talented & Gifted: <http://www.tagfam.org/>
3. Hoagies' Gifted Education Page: <https://www.hoagiesgifted.org/>
4. National Association for Gifted Children: <https://www.nagc.org/>
5. Roeper Review: <http://www.roeperreview.org/>
6. Supporting Emotional Needs of the Gifted: SENG: <https://www.sengifted.org/>
7. The European Council for High Ability (ECHA): <https://echa-site.eu/>
8. World Council For Gifted And Talented Children: <https://world-gifted.org/>

